

تاکتیک و بکارهینانی پرسیاری د زمانی کوردیدا فەهکۆلینەکا پراگماتیکییە

شیرزاد سەبری عەلی و جیهان غیاس محی

□ کۆلیژا پەرەدەیا بنیات، زانکۆیا دهوک، هەرێما کوردستانی - عێراق

کۆلیژا زمانان، زانکۆیا دهوک، هەرێما کوردستانی - عێراق

((مێژوویا وەرگرتنا فەهکۆلینی: 9 تەبەاخ، 2018، مێژوویا رەزامەندی بەلافکرینی: 3 چریا ئێکی، 2018))

پوختە

پرسیاری گرنگیەکا مەزن د زمانیدا هەیە، نەخاسە د بیافی پراگماتیکییدا. ئەف فەهکۆلینە هەولدمت فەهکۆلینی ل تاکتیک و بکارهینانی پرسیاری د زمانی کوردیدا بکەت، ئەووی ب مەرەما هندی کا چەوا دی دشیاندا بییت ئامارنجا پرسیارکەری (ناخفتنکەری) ب جە بهیت. ئەف فەهکۆلینە ب نافونیشان: (تاکتیک و بکارهینانی پرسیاری) یە ئەووی د سنووری ناخفتنا گۆفەرا بەهیدینیدا، ئەف فەهکۆلینە هەولدمت فەهکۆلینی ل تاکتیک و بکارهینانی هەمەجۆر بۆ پرسیاری بکەت، فەهکۆلین ل دویف رێبازا وەسفی شیکاری هاتییه ئەنجامدان. ئامارنجا سەرەکی ژ ئەفی فەهکۆلینی ئەو بهیتە زانین، کا چەوا ناخفتنکەر پرسیاران پێشکێشکەت و بۆ ج مەبەستەکییە. ئەف فەهکۆلینە ژ دوو پشکان پێکدەھێت، پشکا ئێکی ب نافونیشان: (پرسیار و زمانی میتا) یە، کو تیدا ب شیوەکی گشتی بەحسێ تێگەھ و ئەرکێن پرسیاری و زمانی میتا هاتییه کرن و پشکا دووی یا تایبەتە ب (تاکتیک و بکارهینانی پرسیاری) فە.

پێشەکی

ئەف فەهکۆلینە ل دویف رێبازا (وەسفی - شیکاری)، هاتییه ئەنجامدان.

- نافونیشانی فەهکۆلینی :

- کەرەستێ فەهکۆلینی:

کەرەستێ ئەفی فەهکۆلینی ژ ئەوان پرسیارین د ناخفتنا خەلکی گۆفەرا بەهیدینیدا دەینە ئاراستەکرن پێکەاتییه، کو زیدەتر نموونەیین ناخفتنا خەلکی سەنتەری باژیری دەوکییە.

- پرسیارین فەهکۆلینی :

ئەف فەهکۆلینە، ل ژیر نافونیشانی: (پرسیار: تاکتیک و بکارهینانی پرسیاری) یە، کو تیدا هەول هاتییه دان، بەحسێ پرسیاری ژ لای پراگماتیکییە بهیتە کرن، کا چەوا و بۆچی و بۆ ج مەبەست پرسیار دەیتە ئاراستەکرن.

- رێبازا فەهکۆلینی :

- ئارمانجا مە ژ نفیسینا ئەفئ فەکۆلینئ
گەهشتنا بەرسقین ئەفان پرسیارین ل خوارپە:
1- ئایا پرسیارئ رەهەندەکی پراگماتیکی هەیه؟
2- دەورووبەری چ رۆلەک د دیارکرن پرسیارا پراگماتیکیدا هەیه؟
3- پرسیارین پراگماتیکی د بواری ئاخفتنا ئاساییدا دەینە دیتن؟
4- ئایا بواری دشت هەلگرا پتر ژ پرسیارەکا پراگماتیکی هەبیت؟
5- پرسیار ژبلی زانینا تشتی بۆ چ مەبەستەکا دی دەیتە بکارهینان؟

- گرنکیا فەکۆلینئ :

گرنکیا فەکۆلینئ د ئەوئ چەندیدایە، کو هەتا نوکە چ فەکۆلین ل سەر (پرسیار و پراگماتیکی) د شیوەزاری بەهیدینیدا نە هاتینەکرن، ئەفە ژ لایەکیفە و ژ لایەکی دیشە پرسیارئ ب خۆ گرنکیا خۆ هەیه، چونکی ب ریکا پرسیارئ گەلەک تشت دەینە زانین و مەبەست پی ئاشکەرا دبن ب تایبەتی ل دەمی ژ رەخئ پراگماتیکیفە فەکۆلین ل سەر دەیتە ئەنجامدان.

- نافەرۆکا فەکۆلینئ :

ئەف فەکۆلینە، زیدەباری پیشەکی و ئەنجامان ژ دوو پشکان پیکدەیت:
پشکا ئیکی: ب نافونیشانی: (پرسیار و زمانی میتا)یە، کو بەحسئ ئەفان بابەتان دکەت:

(چەمکی رستەیا پرسیارئ)، (ئەركین پرسیارئ)، (دروستبوونا رستەیا پرسیارئ د زمانی کوردیدا)، (پرسیار و پەيوەندیین کۆمەلایەتی)، (جۆرین پرسیارئ د چارچۆفی پراگماتیکیدا)، (پرسیار و فەگەراندنا زانیاریان) و (زمانی میتا و پرسیار).
پشکا دووی: ب نافونیشانی: (تاکتیک و بکارهینانئ پرسیارئ)یە، کو بەحسئ ئەفان بابەتان دکەت: (دارشتنا رستەیا پرسیارئ)، (هیز د رستەیا پرسیاریدا)، (هیز و کاریگەریا رستەیا پرسیارئ)، (رەهەندیئ پرسیارا بهیز)، (تەکنیک و تاکتیکا ئاراستەکرن پرسیاران)، (تاکتیکا دارشتنا پرسیارا باش و سەرکەفتی) و (مەبەست و بکارهینانئ هەمەجۆر بۆ رستەیا پرسیارئ)

پشکا ئیکی: پرسیار و زمانی میتا

- چەمکی رستەیا پرسیارئ:

رستەیا پرسیار ب چەند شیوەیهکان ژلایئ زانایین زمانیفە هاتییه پیناسەکرن، وەکو:
1- (دیشید کریستال) دەربارە رستەیا پرسیارئ دبیژیت: (ئەو رستەیه ئەوا ب نیشانا پرس ب دوماهیەک دەیت (Crystal, D, 1997:249).
2- (ستابس) دەربارە پیناسا رستەیا پرسیارئ دبیژیت: (پرسیار بەشەکە ژ چارچۆفی زانیاری و زانینئ و دبیتە گوتنەکا ئەکتیف) (Stubbs, M, 1983:105).

- 3-(ریچارد) د پیناسەکرنا رستهیا پرسیاریدا دبێژیت: (رستهیا پرسیارى گوتنه‌کا ئاراسته‌کریه بۆ گوهدارى یان خوانده‌فانى و رادبیت ب پرسیارکرنى ب دەربرپنه‌کا راسته‌فینه و ئه‌رکى سه‌ره‌کى د شیوازی پرسیاریدا پیشکیشکرنا پرسیاریه) (Richard, 2002: 246).
- 4-(له‌دوینگ و بويسيرت) دەربارەى رستهیا پرسیارى دبێژن: (پیشکیشکرنا پرسیارى ب ریکا رستهیا پرس دهیته ئه‌نجامدان، کو که‌سه‌ک پرسیارى ژ تشته‌کى دکه‌ت، ل فیرى پرسیار کردهیه‌کا ئاخفتنى یا نه‌راسته‌وخویه کو کردهیه‌کا ئاخفتنى جیبه‌جیدکه‌ت) (Ludwig, K & Boisvert, Dan, 2008: 5).
- 5-(کرۆز) د ناف رستهیا پرسیاریدا ئامژه‌یه‌ ب پرسیارا نمونه‌یه‌ی دده‌ت و ئه‌فان خالان بۆ دیاردکه‌ت: ئه‌ه‌بوونا کیمیا زانینى ژ لایى ئاخفتنکه‌ریشه. ب‌ئاره‌زوویا ئاخفتنکه‌رى ژ بۆ پرکنا ئه‌وى بۆشاهیا ژ لایى زانینه‌کا باشفه‌ه‌ی. ج‌ئاره‌زوویا ئاخفتنکه‌رى ئه‌وه، چافه‌رى به‌رسقا گوهدارى بیت، ل ده‌مى پرسیارى دکه‌ت. د‌گه‌له‌ک جارن ئاخفتنکه‌ر دزانیت، کا دى به‌رسقا گوهدارى چ بیت) (Cruse, A, 2006: 89).
- 6-ئەلیکساندر دبێژیت: (رستهیا پرسیارى ل سه‌ر رستهیا راگه‌هاندنى دهیته دروستکرن یان دانان)
- 3-(ریچارد) د پیناسەکرنا رستهیا پرسیاریدا دبێژیت: (رستهیا پرسیارى گوتنه‌کا ئاراسته‌کریه بۆ گوهدارى یان خوانده‌فانى و رادبیت ب پرسیارکرنى ب دەربرپنه‌کا راسته‌فینه و ئه‌رکى سه‌ره‌کى د شیوازی پرسیاریدا پیشکیشکرنا پرسیاریه) (Richard, 2002: 246).
- 4-(له‌دوینگ و بويسيرت) دەربارەى رستهیا پرسیارى دبێژن: (پیشکیشکرنا پرسیارى ب ریکا رستهیا پرس دهیته ئه‌نجامدان، کو که‌سه‌ک پرسیارى ژ تشته‌کى دکه‌ت، ل فیرى پرسیار کردهیه‌کا ئاخفتنى یا نه‌راسته‌وخویه کو کردهیه‌کا ئاخفتنى جیبه‌جیدکه‌ت) (Ludwig, K & Boisvert, Dan, 2008: 5).
- 5-(کرۆز) د ناف رستهیا پرسیاریدا ئامژه‌یه‌ ب پرسیارا نمونه‌یه‌ی دده‌ت و ئه‌فان خالان بۆ دیاردکه‌ت: ئه‌ه‌بوونا کیمیا زانینى ژ لایى ئاخفتنکه‌ریشه. ب‌ئاره‌زوویا ئاخفتنکه‌رى ژ بۆ پرکنا ئه‌وى بۆشاهیا ژ لایى زانینه‌کا باشفه‌ه‌ی. ج‌ئاره‌زوویا ئاخفتنکه‌رى ئه‌وه، چافه‌رى به‌رسقا گوهدارى بیت، ل ده‌مى پرسیارى دکه‌ت. د‌گه‌له‌ک جارن ئاخفتنکه‌ر دزانیت، کا دى به‌رسقا گوهدارى چ بیت) (Cruse, A, 2006: 89).
- 6-ئەلیکساندر دبێژیت: (رستهیا پرسیارى ل سه‌ر رستهیا راگه‌هاندنى دهیته دروستکرن یان دانان)
- 3-(ریچارد) د پیناسەکرنا رستهیا پرسیاریدا دبێژیت: (رستهیا پرسیارى گوتنه‌کا ئاراسته‌کریه بۆ گوهدارى یان خوانده‌فانى و رادبیت ب پرسیارکرنى ب دەربرپنه‌کا راسته‌فینه و ئه‌رکى سه‌ره‌کى د شیوازی پرسیاریدا پیشکیشکرنا پرسیاریه) (Richard, 2002: 246).
- 4-(له‌دوینگ و بويسيرت) دەربارەى رستهیا پرسیارى دبێژن: (پیشکیشکرنا پرسیارى ب ریکا رستهیا پرس دهیته ئه‌نجامدان، کو که‌سه‌ک پرسیارى ژ تشته‌کى دکه‌ت، ل فیرى پرسیار کردهیه‌کا ئاخفتنى یا نه‌راسته‌وخویه کو کردهیه‌کا ئاخفتنى جیبه‌جیدکه‌ت) (Ludwig, K & Boisvert, Dan, 2008: 5).
- 5-(کرۆز) د ناف رستهیا پرسیاریدا ئامژه‌یه‌ ب پرسیارا نمونه‌یه‌ی دده‌ت و ئه‌فان خالان بۆ دیاردکه‌ت: ئه‌ه‌بوونا کیمیا زانینى ژ لایى ئاخفتنکه‌ریشه. ب‌ئاره‌زوویا ئاخفتنکه‌رى ژ بۆ پرکنا ئه‌وى بۆشاهیا ژ لایى زانینه‌کا باشفه‌ه‌ی. ج‌ئاره‌زوویا ئاخفتنکه‌رى ئه‌وه، چافه‌رى به‌رسقا گوهدارى بیت، ل ده‌مى پرسیارى دکه‌ت. د‌گه‌له‌ک جارن ئاخفتنکه‌ر دزانیت، کا دى به‌رسقا گوهدارى چ بیت) (Cruse, A, 2006: 89).
- 6-ئەلیکساندر دبێژیت: (رستهیا پرسیارى ل سه‌ر رستهیا راگه‌هاندنى دهیته دروستکرن یان دانان)

ئاخفتنکەری ژ پرسیاری بۆ وەرگرتنا زانیاریان نینە، بەلکو چۆندبیت بۆ تاقیکرنی بیت یان بۆ پشتراستکرنی بیت ژ راستی و نە راستیا گوهداری د بەرسقا ئەویدا. وەکو د ئەفان نموونین ل خواریدا دیاربیت:

- تۆ ل کیفە بووی؟

ئەگەر ئەفای پستیاری د دەورووبەرەکی دیارکریدا وەرگیرین، دای بینین (کوبابی) پرسیار ژ (کوپای) خۆ کریه، هەر چەندە (باب) دزانیت، کا (کوپای) ئەوی ل کیفە بوو، بەلای ئەف پرسیارکرنه ژ گوهداری ب تنی بۆ پشتراستکرنییه ژ بەرسقا گوهداری، ئایا کا دای راستیی بیژیت یان نه؟

هەر وەسا پرسیارکرن ب تنی پیزانین و زانیاری وەرگرتن نینە بۆ ئاخفتنکەری، بەلکو پیزانینان دەتە کەسانین دەورووبەر ژ، واتە گوهداران. وەکو د ئەفای نموونا ل خواریدا دیاربیت:

- دەستی کچا تە شکەستییه؟

ئەگەر ئەف پستیاری پرسیاری، ژ کەسەکی بهیته کرن و چەندین کەسین دی د ئامادەبن، ل فیڕی ئەو کەسین ئامادە ژ دای زانن، کو دەستی کچا ئەوی یان ئەوای یی شکەستی (عەبدولواحد مشیر دزەیی، 2014: 166).

- ئەرکین پرسیاری:

پرسیاری چەند ئەرکەک هەنە. وەکو:

وەکو دیار د پستیاری راگەهاندنیدا، کو کیشەیا هەفیشک د نافبەرا ئەفان هەر دوو پستیاریاندا، ئەو پەییوەندییا مروفایەتییه ئەوا د نافبەرا (شرین و ئازاد)یدا، کەواتە د پستیاری راگەهاندنیدا بابەت یان روویدان یا روهن و ئاشکرایه، بەلای دپستیاری پرسیاریدا بابەت یان روویدان دەیتە هەلگرتن. وەکو د ئەفای نموونا ل خواریدا دیاربیت:

ج - شرین کچ خالا ئازادییه؟

کەواتە د پستیاری (ج) یا سەریدا پرسیار دەربارە ئەوی بابەتی دەیتە کرن ئەوای د پستیاری (ا) دا هاتی، بەرسقا ژ دای ب (بەلای یان نەخیر) بیت.

هەر وەسا ئاخفتنکەر ل دەمای ئاخفتنی دشییت یان دشیانا ئەویدا هەیه، پستیاری ب چەندین مەبەست و ئارمانجان دەربیریت. پستیاری پرسیاری ژ ئیکە ژ ئەوان پستان، کو ئاخفتنکەر بۆ هەندەک مەبەستان د ئاخفتنیدا بکار دەهینیت، چۆندبیت فالاهییەکا زانیاریان د میشکی ئەویدا هەبیت، کو ب ریکا پرسیارکرنی ژ گوهداری، ئەوای فالاهیا د میشکی خۆدا تژی بکەت، یان چۆندبیت ئارەزوویا زانینا تشتەکی ل دەف هەبیت و دقیت بزانیته، کو ب ریکا پرسیارکرنی ب دەستخۆفە بینیت. ل فیڕی بۆ مە دیاربیت، کو گوهدار ژیدەری زانین و زانیاریانە. بەلای گەلەک جارن مەبەستا

- 1- پرسیار هاریکارە بۆ شکاندن و نەهیلانا بەرەبەستین ترسی و شەرمی.
 - 2- پێشکێشکرنا پرسیارێ رەنگفەدانا کەسایەتیا مەروفی دیاردکەت.
 - 3- پرسیار بابەتی ل سەر چەند خالین گەنگ دابەشکەت و ئەو خال ب شیوەیی پرسیار دەینە پێشکێشکر.
 - 4- پرسیار بابەتی ئاخذتنی رۆهندکەت و ب شیوەکی ھویر دیاردکەت.
 - 5- پرسیار رادبیت ب دیارکەن و خواندنا دیتنا کەسی پرسیار بۆ دەیتە پێشکێشکر، ئەوژی ل دەمی بەرسف ل سەر دەیتە دان (عبدالکریم فەد الساری، 2012: 152-155).
- دروستبوونا رستەیا پرسیار د زمانێ کوردیدا:
- رستا پرسیارێ د زمانێ کوردیدا ب دوو شیوەیان دروستدبیت، ئەوژی ئەفەنە:
- (1- ب ریکا ئامرازی، 2- ب ریکا ئاوازەیی).
- 1- ب ریکا ئامرازی:
- د زمانێ کوردیدا چەندین جوړین ئامرازان دەینە دیتن و دەینە بکارهینان د ئاخذتنیدا و جوړەکی رستەیا پرسیارێ دروستدکەت، بەلێ ئەف ئامرازە د دیالیکتین زمانێ کوردیدا وەکو ئیک نینان یان ھندەک گوھوړینان ب خوڤەدگرن د ئەفئ فەکوڵینیدا. ئەم دی ب تنی بەحسی ئەوان ئامرازان کەین ئەوین د دیالیکتا ژوووروو بکار دەین ئەوژی ئەفین ل خوارینە:
- (کی، کی، چی، چ، کیشک- کیژ، چەوا(ن)، کەنگی، کا، کانێ، کیڑ، چەند... ھتە) (ئەورە حمانی حاجی مەرف، 1987: 257).
- ئاخذتنکەر ب هاریکاریا ئەفان ئامرازان دشیٹ پرسیارا جەھکی، کەسەکی دەمەکی... ھتە ژگوھداری بکەت و ھەر چ زانیاریەکا ھەبیت و بقیٹن ب دەستخوڤە بەینیت.
- واتە رستەیا پرسیارێ یا ب ئامرازان (ئەو رستەیا کە بەھوێ ئامرازی پرسەر و دروستدەکریت، کە بە وەستانیکی کەوت و نزمبونەو (falling) کوتایی دیت، ئەمرازی بە دواوہیە: وەک، چی پێگوتی؟) (عەبدولواحد مشیر دزەیی، ھیز و کاریگەری...، 2013: 42).
- 2- ب ریکا ئاوازی:
- ئاخذتنکەر داخواز ژ گوھداری دکەت، کو ھەلوپستی خو بەرامبەر ھزرا رستەیی رۆھن بکەت، ئەوژی ب پەیفایا (بەلێ یان نەخیر) ئەف جوړی رستەیی ب شیوەیەکی گشتی پیدفی ب ئامرازی پرسارێ نینە، بەلکو پیدفی ب ھیزی یان ئاوازا رستەیی ھەییە، داکو بشیت مەبەستی دەرپریت بۆ گوھداری و گوھدار زی زانیاریان ئاراستە ئاخذتنکەری بکەت. وەکو د ئەفئ نموونا ل خواریدا دیاردبیت:
- ئازاد ھاتە دەوکی؟
- د ئەفئ رستەیییدا ئاخذتنکەری، ب ریکا ئاوازا رستەیی مەبەستا خو دەرپرپیە و پرسیار

ئاراستەى گۆهدارى كرىه، بۆ بەرسفدانانە ئەفئى
پرسىيارى گۆهدارى شيان هەنە، ب پەيشا(بەئى)
يان(نەخىر) بەرسف بدەت. واتە ئەف جۆرى
رستەيا پرسىيارى ب ئاوازەيى يان ب هيزى
دروستدبىت، (كوردستان موكريانى، 1986: 61
(. ئاوازا رستەيا پرسىيارى ژ خوارى بۆ سەرييه و
دوماهيكى دەيتە خوارى (عەبدولواحد مشير
دزەيى، 2014: 166). هەروەسا ئاواز د رستەيا
پرسىيارىدا دشياندایە جەئى ئامرازى(ئەرى)
بگريت (ئافىستا كەمال مەحمود، 2009: 52).
وەكو د ئەفئى نموونا ل خوارىدا دياردبىت:

1- ئەرى ئازاد چوو قوتابخانى؟

2- ئازاد چوو قوتابخانى؟

وەكو يا ديار د رستا ژمارە(1) دا،
ئامرازى(ئەرى) هاتىيە بكارهينان. بەئى د
رستەيا ژمارە(2)دا، ئاوازەيى شيايە جەئى
ئامرازى پرس بگريت.

- پرسىيار و پەيوەنديين كۆمەلايەتى(جفاكى):

بيگومان د ژيان و ئاخفتنا مە يا رۆژانەدا،
مرؤف چەندىن رستەيان دەردبريت، ئىك ژ
ئەوان رستەيان زى(پرسىيار)ە، كو ئاخفتنكەر
ئاراستەى گۆهدارى دكەت و بەرؤفاژى، بەئى ئەف
پرسىيارە د ناف ئاخفتنا مە يا رۆژانەدا د هەمە
جۆرن، چونكى پەيوەنديين كۆمەلايەتى ئەفان
جۆرين پرسىياران د ناف جفاكىدا ل دويف پلە و
پايين جفاكى و ئەو دەوروبەرى تيدا دەيتە

گوتن دروستدكەن، واتە پەيوەندييا د نافبەرا
جۆرى پرسىيارى و پەيوەندييا كۆمەلايەتى
پەيوەندييەكا راستەوانەيە، ئانكو نە
پيچەوانەيە. هەژى گوتنييە بيژين، كو هەمى
كەسيىن د ناف جفاكىدا نەشين هەمى جۆرين
پرسىياران بكەن، بەلكو هەر جۆرەكى پرسىيارى
يى گریداىە ب هەندەك كەسيىن دياركرىفە د ناف
جفاكىدا، واتە جۆرەكى پرسىيارى ئاخفتنكەر
دشيت ژ گۆهدارى بكەت، بەئى هەمان جۆرى
پرسىيارى گۆهدار نەشيت ژ ئاخفتنكەرى بكەت و
بەرؤفاژى. ل فيرى گەلەك جۆرين پرسىياران د
ناف جفاكىدا دەينە ديتن. ژ گرنگترين جۆرين
پرسىياران ئەوين پەيوەنديين كۆمەلايەتى رۆلى
خۆ تيدا دبينن، ئەفئى ل خوارينە:

1- پرسىيارا خودان دەستەهلات:

د ئەفئى جۆرى پرسىيارىدا، ب تنى كەسيىن
خودان دەستەهلات دشين ئەفئى جۆرى پرسىيارى
ژ كەسيىن بى دەستەهلات د ناف جفاكىدا بكەن،
وەكو د ئەفان نموونى ل خوارىدا دياردبىت:

- تۆ بۆچى درەنگ چوويە سەر كارى خۆ؟

ئەگەر ئەم ئەفئى رستەيا پرسىيارى د
دەوروبەرهكى دياركرىدا وەربگرين، دى بينين،
كو(باب)ى پرسىيار ئاراستەى(كوپ)ى خۆ كرىه،
دەربارەى درەنگچوونا ئەوى بۆ سەر كارى، بەئى
بەرؤفاژى هەمان جۆرى پرسىيارى(كوپ) نەشيت
بيژيتە(باب)ى خۆ ئەفەژى د جفاكى مە يى

کوردیدا، چونکی د جفاکی مە دا (باب)خودان - تە چەوا خواندنا خو هیلا؟

دەستەلاتە بەرامبەر(کۆر)ی خو. پەيوەندییا
کۆمەلایەتی رۆلی خو د ئەفی جۆری پرسیاریدا
دبینیت، ئەوژی ب تنی کەسین خودان
دەستەلات دشین ئەفی جۆری پرسیار
ئاراستە کەسین بی دەستەلات بکەن.

-تۆ بۆچی کاری خو ب دروستی ئەنجام نادە؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا ل سەری دیار د
دوو دەورووبەریین ژیکجودا وەرگیرین: د
دەورووبەری ئیکیدا ئەگەر(رێفەبەر)ی ئەف
پرسیارە ئاراستە(فەرمانبەر)ی خو کربیت و د
دەورووبەری دوویدا بەرۆفاژی
ئەگەر(فەرمانبەر)ی ئەف پرسیارە
ئاراستە(رێفەبەر)ی خو کربیت، ل فیری د ناف
هەر جفاکەیدا پەيوەندییا کۆمەلایەتی رۆلی
خو د هەلبژارتنا ئەوی دەورووبەریا دبینیت، بۆ

نموونه پەيوەندییا کۆمەلایەتی د ناف جفاکی
مەیی کوردیدا دەورووبەری ئیکی هەلدبژیریت،
چونکی ب تنی کەسین خودان دەستەلات دشین
ئەفی جۆری پرسیار ئاراستە کەسین بی
دەستەلات بکەن.

2- پرسیارا گازندەکرنی:

د ئەفی جۆری پرسیاریدا ئاخفتنکەر د
پیشکیشکنا پرسیارا خودا گل و گازندان ل سەر
کاری گوهداری دکەت (عەبدولواحد مشیر دزەیی،
هیز و کاریگەری...، 2013: 45). وەکو:

3- پرسیارا خو مەزنکرنی(ژ خو نەگرتنی):

د ئەفی جۆری پرسیاریدا، گەلەکجاران
ئاخفتنکەر د داخوازا کارەکی ژ گوهداری کەت
و گوهدار ئەوی کاری بەرامبەر کەسایەتیا خو
کیم دبینیت و ژ خو ناگرت ئەوی کاری ئەنجام
بدەت لەوا ئەو رادبیت پرسیار ب شیوی
حیبهتی بۆ ئاخفتنکەری فەدگەرینیت، ژ بەر
هەندئ ئەف جۆری پرسیار دروستدبیت، وەکو د
ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:
- ئەز ئەفی کاری بکەم؟!

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیی د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، دی بینین، کو ئاخذتەنکەری داخوازا کارەکی ژ گوهداری کریه و گوهداری ئەف پرسیاره ئاراستە ی ئاخذتەنکەر کریه، چونکی ئاست و پلەوپایین گوهداری د بەرز د ئەوی جفاکیدا و ئەو کار یی هاتییه داخوازکرن، ژبەرکو ژ ئاستی ئەوی یی جفاکی کیمتره، ژبەر هندی ژ خو ناگریت ئەوی کاری ئەنجامبەدت، ل فییری پەیوەندیین جفاکی رۆلی خو بو دروستکرن ئەفی جوړی پرسیار دیبین، چونکی هەر دەمی کارەک ژ کەسەکی هاته داخوازکرن و ئەو کار بەرامبەر ئاستی ئەوی یی جفاکی یی کیم بیت، ئەف جوړی پرسیار دروستدبیت.

4- پرسیارکرن ژ زانیی:

د ئەفی جوړی پرسیاریدا ئاخذتەنکەری پیزانین دەربارە ی بابەتی هەنە و پرسیار ل دەف یا روھن و ئاشکرایه، بەل بو هەندەک مەبەست و ئارمانجین دیارکری پرسیار ئاراستە ی گوهداری دکەت(عەبدولواحد مشیر دزەیی، هیژ و کاریگەری...، 2013: 46). وەکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

- پیناسەیا کار ی تیپەر چییه؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیار د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین دی بینین، کو(مامۆستا) ی ئاراستە ی(قوتابی) کریه، هەر

چەندە بەرسقا ئەفی پرسیار ل دەف مامۆستای یا روھن و ئاشکرایه، بەل ژ بو پشتراستکرنی ژ تیگەهشتنا قوتابییه ل سەر ئەوی بابەتی، کا ئایه قوتابی تیگەهشتیه یان نه؟ بەل هەمان جوړی پرسیار، قوتابی نەشیت ئاراستە ی مامۆستای خو بکەت، ئەگەر قوتابی ئەف جوړی پرسیار ژ مامۆستای خو کر، دی بیتە جوړەکی دیی پرسیار، ئەوژی دی بیتە(جوړی پرسیار ژ نەزانیی). ل فییری پەیوەندیین کۆمەلایەتی رۆلی خو د دروستبوونا ئەفی جوړی پرسیاریدا دیبین، چونکی ب تنی کەسین ئاستی ئەوان بەرز دی شین ئەفی جوړی پرسیار ژ کەسین ئاستی ئەوان نزمتر بکەن.

5- پرسیارکرن ژ نەزانیی:

د ئەفی جوړی پرسیاریدا، ئاخذتەنکەر ژ نەزانی پرسیار ئاراستە ی گوهداری دکەت، واتە هەندەک پیزانین د میشکی ئاخذتەنکەریدا نین یان د روھن و ئاشکەرا نین و دقیت ئەوان پیزانینان ب دەستخوفە بینیت دی رابیت ئەفی جوړی پرسیار ژ گوهداری کەت. وەکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

- کەنگی کۆمارا مهاباد هاتییه دامەزراندن؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا ل سەری دیار د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، دی بینین، کو ئاخذتەنکەری چ پیزانین ل دور بابەتی ئەفی پرسیار نین، واتە ژ نەزانی ئەف پرسیاره ژ

گوهداری کریه، کو گوهداری پیزانین ل دور بابەتی ئەفی پرسیاری هەنە، بەلێ هەمان جوړی پرسیاری گوهدار نەشیت ژ ناخفتنکەری بکەت، چونکی پەيوەندییا کۆمەلایەتی رۆلی خو د دروستبوونا ئەفی جوړی پرسیاری دبینیت ئەوژی ب تنی کەسین پیزانین ل سەر بابەتەکی نەبن، دی شین ئەفی جوړی پرسیاری ژ کەسین پیزانین سەر بابەتی هەبن بکەن.

- جوړین پرسیاری د چارچوڤی پراگماتیکیدا:

جوړین پرسیاری د چارچوڤی پراگماتیکیدا هیژەکا فەشارتی و رەوانبێژی هەیه (عەبدولواحد مشیر دزەیی، هیژ و کاریگەری... 2013: 43)، چونکی ئەف جوړین پرسیاران ب گشتی ل دەف ناخفتنکەری د پوهن و ئاشکەرا نە، کەواتە ناخفتنکەر ژ نەزانین یان بو وەرگرتنا زانیاریان ئاراستە ی گوهداری ناکەت، بەلکو بو چەندین مەبەست و ئارمانجین ژیکجودا ئەفان پرسیاران ئاراستە ی گوهداری دکەت و گوهدار زی د ئەفان جوړین پرسیاراندا ب ریکا ئەوی دەورو بەری ئەوی د نافبەرا ئەواندا هە ی، ل مەبەستا ناخفتنکەری دگەهیت.

کەواتە ئەف جوړین پستەیین پرسیاری ب گشتی دوو ئاستان ب خوڤەدگرن:

1. ئاستی سەرڤە: هەمی گافان شیوەیی رستەیی پستەیهکا پرسە.

2. ئاستی ژنافدا: ئیک ژ جوړو کردەیین رستەیا پـرس ب خوڤـە دگـریـست (عەبدولواحد مشیر دزەیی، رستەسازی و رۆنانکاری...، 2013: 97)، وەکو د ئەفی نموونەیا ل خواریدا دیاردبیت:

- هیشتا تە جگەرە نە هیلاینه؟

ئاستی سەرڤە: شیوی رستی رستەیهکا پرسە.

ئاستی ژ نافدا: گازندەیه سەبارەت نە هیلانا جگاران.

ئەف چەندە دچیتە د ناف چارچوڤی پراگماتیکیدا، چونکی ئەرکی سەرەکیی رستەیا پرس زانیاری وەرگرتنە، بەلێ ئەف جوړە ب گشتی ئەرکی سەرەکیی رستەیا پرس لادەن، چونکی زانیاری ل دەف ناخفتنکەری هەیه، بەلێ بو چەندین مەبەست و کردەیین ژیکجودا ئاراستە ی گوهداری دکەت و ئەو مەبەست و کردەیین ژیکجودا ئەفان رستین پرسیاریا دەرەدکەفن و دبنە ئەگەر ئەو رستەیین پرسیاری ب ئەوی نافی بەینە نافکرن: ب ئەفی رەنگی ل خواری:

1- پرسیارا گازندەکرنی:

ئەف جوړی پرسیاری لومەکرن و گلە و گازندەکرنە ل سەر ئەوی تشتی هاتییه رویدان یان گوهداری ئەنجامدای و پشتگوهافییتی، ل فییری ناخفتنکەری مافی گازندی یی هە ی ژ گوهداری بکەت و گوهدار زی ب ریکا ئەوی

د ئەفان هەر دوو پستەیین پرسیاریدا
ناخفتنکەری پەنا برییه بەر شیوازی گەفکرنی
ب ریکا بکارهینانا پەییقین (کوشتن) و
(قوتان)ی.

4- پرسیار پەشیمانیی:

ئەف پرسیارە ب ئەوی مەبەستی دەیتە
گوتن، ل دەمی کەسەکی کارەك ئەنجامداییت یان
ئەنجام نەداییت و پەشیمان ببیت ل سەر ئەوی
کاری، وەكو:

- کا بۆچی من ئەو ئیشاند؟

د ئەفی پستەیا پرسیاریدا ناخفتنکەری
پەشیمانی دەربارە ی ئەو کەسی ئیشاندی
دەربرییه

- نەخواندن چ مفا گەهاندە مە؟

د ئەفی پستەیدا ناخفتنکەری هەلویستی
خۆ بەرامبەر نەخواندن دەربرییه و ب شیوهیی
پرسیار پەشیمانیا خۆ گەهاندییه.

5- پرسیار داخوایی:

پرسیار داخوایی ئەو پرسیارە ل دەمی
کەسەکی بقییت داخواییهکی ژ کەسی
بەرامبەری خۆ بکەت دی ئەفی داخوایی ب
شیوی پرسیار ئاراستە کەت، وەكو:

- نەچینه قوتابخانی؟

- ئەم گوڤارەکا زاروکان فەنەکەین؟

د ئەفان هەر دوو پستەیین پرسیاریدا
ناخفتنکەری پرسیار خۆ ب شیوهیی داخوایی

دەورووبەری د نافبەرا ئەواندا هە ی دی شیت ل
مەبەستا ناخفتنکەری بگەهیت (محمد حسین
نقیب، 2015: 40)، وەكو:

- ئەز تە ل سەر کاری تە نابینم؟

- ژوورا تە یا کاری هەمی گاڤا یا فالایه؟

د ئەفان هەر دوو پستەیین پرسیاریین ل
سەریدا، ناخفتنکەری گازندە ژ گوهداری کرییه
ل دۆر بیخەمییا ئەوی ل سەر کاری ئەوی.

2- پرسیارین تاوانبارکرنی:

د دەورووبەرەکی دیاریکریدا دەمی کەسەکی
تاوانەك ئەنجامداییت، ناخفتنکەر دشییت ئەوی
کەسی تاوانبار بکەت ب ریکا ئاراستەکرن ئەفی
جۆری پرسیاری، دەربارە ئەو کاری ئەنجامدا،
وەكو:

- تە دەرسوڤا من دراند؟

د ئەفی پستەیا ل سەریدا گوهدار هاتییه
تاوانبارکرن ب دراندنا دەرسوڤا ئەوی، کو ب
ریکا پستەیا پرسیاری ئەف کردیه ئەنجامدايه.

3- پرسیار گەفکرنی (هەرەشە):

ئەف جۆرە د ئەوی دەورووبەری ناخفتنیدا
دەیتە بکارهینان ل دەمی ناخفتنکەری دقیت
ترس و دوو دلییی بیخیتە دلی کەسیین
دەورووبەری خۆ بۆ ئەنجامدان و ئەنجامنەدانا
کارەکی د ئەوی دەورووبەریدا، وەكو:

- کی دقیت بهیتە کوشتن بلا ئەفی کاری بکەت؟

- تەدقیت بهییه قوتان؟

د ئەفەق پستەیا پرسیاریدا ب
مەندەهۆشیقە پرسیارا خو دەربریه، چونکی بو
ئەوی سەیره ئازاد ببیتە نوژدار.

- ئەو چووبوونە د ئەفەق ئافیدا؟!

د ئەفەق پستەیییدا ئاخذتەنکەری پرسیارا
خو ب شیوهیی سەیر دەربریه، چونکی بو
ئەوی تەشتەکی ئاسایی نینە ئەوان شیان هەبیت
بچنە دناف ئەوی ئافیدا.

8- پرسیارا ئاگەهەدارکەرنی (هۆشدار):

پرسیارا ئاگەهەدارکەرنی د ئەوی
دەوروبەرییدا دەیتە ئاراستەکەرن، ل دەمی
کەسەکی بقییت ئاگەهییەکی بەدەتە کەسی
بەرامبەری خو ل دۆر کارەکی پەیوەندی ب
کەسی بەرامبەرە هەبیت، وەکو:

- تو دزانسی خوارنا ئەفان دەرمانان
مەترسیداره؟

د ئەفەق پستەیا پرسیاریدا ل سەریدا
ئاخذتەنکەری هۆشدار دایە کەسی بەرامبەر بو
هەندی داکو ئەوان دەرمانان نەخۆت.

9- پرسیارا بیرەیانن:

مرووف دشییت ئەفەق جووری پرسیارێ ژ
هەفالی خو یان هەر کەسەکی بکەت، ل دەمی
دقییت بیرا ئەوی ل تەشتەکی یان رویدانەکی
بەینیت، کو ل بەری رویدایە و پەیوەندی ب
ئەوانقە هەبیت. وەکو:

کریه، کو د پستەیا ئیکیدا داخووزا چوونا
قوتابخانی کریه و د پستەیا دوویدا داخووزا
قەکرنا گوفارەکا زارۆکان کریه.

6- پرسیارا دەرەت خواستنی:

هەندەکجاران د دەوروبەرەکی دیارکریدا
ئاخذتەنکەری دقییت تەشتەکی بیژیت یان
ئەنجامبەدەت؛ دەرەتێ ژ کەسی بەرامبەر ب
شیوهیی پرسیار داخووزیت، وەکو:

- ئەز دی شیم پرسیارەکی ژ تە کەم؟

- ئەز دی شیم ئەفەق کورسیکی بەم؟

د ئەفان هەر دوو پستەیی ل سەریدا
ئاخذتەنکەر د پرسیارین خو دا دەرەتێ ژ
گوهداری داخووزیت، ژ بو هەندی ریکی بەدەتی
داکو کارێ خو بکەت، کو د پستەیا ئیکیدا
دەرەت ژێ خواستیه، ژ بو کرنا پرسیارێ و د
پستەیا دوویدا دەرەتەتا برنا کورسییی ژێ
کریه.

7- پرسیارا سەرسورمانی:

پرسیارا سەرسورمانی گەلەک جاران ب نافێ
پرسیارا مەزنکەرنی دەیتە نافکەرن
(محمد حسین نقیب، 2015: 40)، هەرودەسا
پرسیارا سەرسورمانی ئەو پرسیارە (قەسەکەر ل
تینەگەشتنی کاریک دەخاتەروو) (عەبدولواحد
مشیر دزەیی، هیژ و کاریگەری...، 2013: 44)،
وەکو:

- ئازاد بوویه نوژدار؟ ئەفە راستە؟!

- تە دیت وەختی ئەم چووینە گەشتا زانستیا کۆلیژی چەندا خۆشبوو؟
- د ئەفی رستەیا پرسیاریدا، ئاخذتنگەری هەولدايە بێرا هەفالی خۆ ل دۆر گەشتا زانستیا کۆلیژی بهینیت، کو ئەو هەر دوو پیکفە چوو بوونی.
- 10- پرسیارا شکاندن و سفاکاتی:
- ئەف جۆری پرسیار ل ئەوی دەمی دەیتەگرن، دەمی ئاخذتنگەری بقییت کەسی بەرامبەری خو بشکینیت یان سفاکاتی ب ئەوی کاری بکەت ئەوی ل دەف گوهداری هە یان ئەنجامدا، وەکو:
- تۆ رابردووی خۆ دزانی؟
- د ئەفی رستەیییدا ئاخذتنگەری سفاکاتی ب کەسی بەرامبەر کریه ئەوژی ب ریکا بەرچا فکرن و زفراندنا رابردووی ئەوی ب پەنابرن بۆ بەر پرسیار.
- ئەفە کاری مروفانە تۆ دکە؟
- د ئەفی پرسیاریدا ئاخذتنگەری کاری گوهداری شکاندییه و سفاکاتی ب کاری ئەوی کریه.
- 11- پرسیارا توانجی:
- ((توانج بەشیکە لە ناپەزایی و گلەیی کە بە شیوەی گالتە دەردەبردیت، لە توانجدا هەست و سۆز دەردەبردیت بە خرابی بەرامبەر بەکەسیک یان شتیک ئەوەی دەری دەبردیت کە
- لەگەل واقع ناگونجی)) (عەبولواحد مشیر دزەیی، 2009 : 15). وەکو:
- ئافەرین تۆ هەرۆ هۆسا زویکا دەیی؟
- ل دەمی ریفەبەرەک ئەفی رستەیا پرسیار ئاراستە ی فەرمانبەرەکی خۆ بکەت، ئەگەر ئەم هیژی بیخینە سەر پەیفە (زویکا) دی بیتە توانج و یاریبیکرن ب فەرمانبەری، چونکی ئەف گوتنە ل گەل واقعی ناگونجیت و درەنگ ی هاتی، ژبەرەندی واتا ئەفی پرسیار بەرۆفاژی دبیت و دبیتە توانج ب ئەوی کەسی، چونکی ئەو کەس بەردەوام درەنگ دەیتە دەوامی.
- 12- گومان دەربیرینی:
- پرسیارا گومان ئەو پرسیاره ((کە پرسیار لە شتیک دەکریت کە گومان لە ئەگەری پوودانی دەکریت)) (عەبولواحد مشیر دزەیی، هیژ و کاریگەری...، 2013: 45)، وەکو:
- تۆ دبیری ئەوی دزی کریت؟
- ئازاد دزیکەرە یان نە؟
- د ئەفان هەر دوو رستەیین پرسیاریدا، پرسیار دەربارە دزیکرنا ئازادی کریه، بەل گومان هەیه ل سەر ئەفی کاری و سەد ژ سەدی ی پشتراست نینە.
- 13- پرسیارا زیدەبیژی:
- زیدەبیژی بریتییه ژ نواندنا تشتەکی ب ش—یۆهیک زید—دەتر ژ —هوا هە (Duny.T.T.H, 2011: 8) و ئەو کەسی

- ئەفەق جۆری پرسیاری بکار دەھێنێت د
سالۆخەرنێدا پەنای دەتە بەر زێدەبێژیی.
وێکو:
- ما من سەد ھزار جاران نە دگوتە تە
بخوینە؟
- د ئەفەق پرسیارێدا ئاخذتەنکەری پەنا بریہ،
بەر شیوازی زێدەبێژیی، چونکی پتر گوتیہ ژ
ئەوا ھە، چونکی چێدبیت ئەوی چەند جارین
دیارکری گوتبیت بخوینە.
- 14- پرسیار زانیاریدان:
- ھەر کەسەکی کۆمەکا پێزانینان یان
زانیاریان ھە، ل دەمی ھەز بکەت ئەوان
زانیاریان ب شیوہی پرسیار دەربەریت، پەنای
دەتە بەر ئەفەق جۆری پرسیار، وێکو:
- ئەو تۆ دزانی بلندترین کۆمە ل عێراق
کۆمەتی ھلگوردە؟
- د ئەفەق رستەیا ل سەریدا ئاخذتەنکەری
ھەولداپە زانیاریی ب شیوہی پرسیار
بگەھینیتە گوھداری، ئەوژی ئەوہ کۆ ھلگورد
بلندترین کۆمە ل عێراق.
- 15- پرسیار ھاندان:
- ((ھاندانی گۆیگرە بە ئەنجامدانی کاریک، کە
بە قازانجی قسەکەر دەگەرێتەوہ))
(عەبدولواحد مشیر دزەیی، ھیز و
کاریگەری...، 2013: 14)، یان چێدبیت مفاہ
- ئەوی د بەرژەوہندییا لایەکی دێژیدا بیت، ب
ئەفەق رەنگی:
- 1- مفاہی ئەوی بۆ ئاخذتەنکەری بیت:
- ما تۆ ھەژێ ھندیی ژ من بستینی؟
- د فێریدا ئاخذتەنکەری گوھدار ھاندایە ب
ئەنجامدانا کارەکی، کۆ مفاہی ئەوی د
بەرژەوہندییا ئاخذتەنکەریداپە.
- ب- مفاہی ئەوی بۆ لایەنەکی دی بیت:
- ما ھوین نەشین خانیاں بۆ ھەژاران ئافاکەن؟
- د فێریدا ئاخذتەنکەری گوھدار ھاندایە ھندی،
کۆ بۆ ھەژاران خانیاں ئافاکەن، کۆ مفاہی
ئەوی د بەرژەوہندییا ھەژارانداپە.
- 16- پرسیار تێ ئیخستنی:
- ل دەور ووبەھەرەکی دیارکریدا دەمی
ئاخذتەنکەری بقییت کەسی بەرامبەری خو ل دۆر
ئەوی کارێ ئەنجامدای تێبێخیت، ئەفەق جۆری
پرسیار ئاراستە ی ئەوی دکەت، وێکو:
- ئەم دی ئەفەق نازداری بۆ تە خوازین؟
- د فێریدا ئاخذتەنکەری گوھدار تێ
ئیخستیہ، چونکی ب ئامادەبوونا نازداری ب
شیوہی پرسیار گوتیی ئەم دی بۆ تە خوازین.
- 17- پرسیار شەرمزارکرن:
- جوداھیی پرسیار شەرمزارکرن ژ تێ
ئیخستنی ئەوہ، کۆ د پرسیار شەرمزارکرنیدا
گەلەک جاران شکاندن و ئیدانە و کیمکرن تیدا
ھە، ل د پرسیار تێ ئیخستنیدا مەرج نینە

- ئەف چەندە هەبیت. وەکو د ئەفی پرسیارا شەرمزارکرنیدا دیاردبیت:
- تە دایک و بابین خۆ ژ مال دەرئێخستبوون؟ د ئەفی پرسیاریدا ئاخذتنگەری فیاپە گۆهداری شەرمزاربکەت و بشکینیت ل دۆر کارێ ئەوی ئەنجامدا، ئەوژی دەرئێخستنا دایک و بابین خۆپە ژ مال، لەوا ئەف پرسیارە ژێ کرپە.
- 18- پرسیارا رەتکرنی:
- پێدقییە ئەو تشتی پرسیار ل سەر دەیتەکرن هەبوون بۆ نەبیت، ئانکو ئەو تشتی تۆ بانگەوازیی بۆ دکهی یی راست نەبیت(محمد حسین نقیب، 2015: 40)، وەکو:
- ئەری سەری مە شاخ پێقەنە، یین هەو پێقە نین؟
- پرسیارا رەتکرنی چیدبیت ب نە راستەخۆ تشتی دەیتە پێشکێشکرن بەیتە رەتکرن، ئانکو چیدبیت هەبوون بۆ تشتی هەبیت، بەل ئاخذتنگەر رازی نینە ل سەر ئەوی تشتی ئەو نیشانددەت، وەکو:
- ئاخذتنگەر: ئەم کچەکا نەخواندەوار بۆ تە بەینین؟
- گۆهدار: بۆچی ئەم بۆ تە نەهینین؟
- د ئەفی دیالۆگا ل سەریدا ئاخذتنگەری ب شیوەیی پرسیار داخواری ژ گۆهداری کرپە، کو بۆ کچەکا نەخواندەوار بخواریت، لی گۆهداری
- هەر ب شیوەیی پرسیار رەتکرییە و گوتیی تۆ بۆ خۆ بخواری.
- 19- پرسیارا راپۆرتی:
- ئەف پرسیارە وە ل گۆهداری دکهت، کو دانپیدانی ب تشتەکی بکەت، کو ل دەف ئەوی جیگیربوویە (محمد حسین نقیب، 2015: 40)، وەکو:
- ما ئەز دایکا تە نینم؟
- د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ئاخذتنگەری وەسا بۆ گۆهداری دیارکرییە، کو ئەز دایکا تە مە و تۆ دزانی و دقیت تۆ ئەفی چەندی ب بەرچاڤ وەرگری.
- 20- پرسیارا پاگانەکرنی (تەبریئەکرنی):
- د ئەفی پرسیاریدا ئاخذتنگەر خۆ ژ کارێ نەرەوا بی گۆنەه دکهت و وەسا نیشانددەت، کو ئەو کار ژ ئەوی دویرن و ئەوی چ پەپوەندی پێقە نینە. وەکو:
- ئەز فیلبازم یان ئەوین ئافی دکهنە دناڤ گازیڤا؟
- د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ئاخذتنگەری خۆ تەبریئەکرییە و فیلبازی کرپە د ستۆیین هەندەکین دیدا ئەوژی ئەون ئەوین ئافی دکهنە دناڤ گازیڤا.
- 21- پرسیارا نرخانندی:
- د ئەفی جوړی پرسیاریدا ئاخذتنگەر بەها و نرخیکی ددەتە تشتی بەرامبەر، ئەفجا چ

- نرخاندن ئەوی تشتی کیم بکەت یان زی دەبکەت،
وهکو:
ا. کیم نرخاندنا تشتی:
- ئەو فرۆشگەها بێ دەرگەه یا تەیه؟
د ئەفی رستەیا ل سەریدا ئاخفتنکەری
نرخاندنا فرۆشگەها ئەوی کەسی کیمکریه،
ئەوژی ب ریکا پرسیار دەربرینی.
ب- بلند نرخاندنا تشتی:
- ئەو خانیی ل بەر پەرین ئەسمانان یی
هەوێه؟
د ئەفی رستەیا ل سەریدا ئاخفتنکەری
نرخاندنا خانیی ئەوان بلند و بەرزکریه،
ئەوژی ب ریکا ئاراستەکرنا پرسیار.
22- پرسیارا پەسن و ستایشکرنی:
ئەف جوړه پرسیاره هندهك جاران تیکهلی
پرسیارا زی دەبیژیی دبیت، ل جوداهی د نافهرا
ئەواندا هیه، چونکی هەمی گافان زی دەبیژی
دناف پەسن و ستایشیدا نینه، وهکو د ئەفی
نمونهیا ل خواریدا دیاردبیت:
- ئەف زەلامی لەش جوان چ یی تەیه؟
د ئەفی پرسیاریدا پەسن و ستایش هیه، ل
زی دەبیژی تییدا نینه.
23- پرسیارا دوعاکرنی:
د ئەفی جوړی پرسیاریدا ئاخفتنکەر بو
گەهشتنا ئارمانجا خو پەنای دبهته بهر
دوعاکرنی، کو ژ خودایی مەزن دخوازیت ئەو
- تشت ئەوی ئاخفتنکەری دقیت جیبەجیبیت،
وهکو د ئەفی پرسیارا ل خواریدا دیاردبیت:
- خودی چهوا دی کارئ ئەفی زۆرداری قەبوول
کە؟
د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ئاخفتنکەری دوعا
ژ خودی کریه، کو کارئ زۆرداری قەبوول
نەکەت.
24- پرسیارا نفرینکرنی:
د ئەفی پرسیاریدا ئاخفتنکەر نفرینان ل
کەسەکی دکەت، چونکی ئەو هەست دکەت، کو
زۆلم و زۆرداری ژ لای ئەوی کەسیفە لی هاتییه
کرن. وهکو:
- خودی ما تو پشتا ئەفی ناشکینی؟
دقیریدا ئاخفتنکەری پەنا برییه بهر
نفرینکرنی و داخواز ژ خودی کریه پشتا ئەوی
کەسی بشکینی ئەوی ئەوی نفرین لیکری.
25- پرسیارا مولەت خواستنئ:
د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ئاخفتنکەر بو
ئەنجامدانا کارەکی داخوازا مولەتی ژ کەسی
بەرامبەر دخوازیت، چونکی رەنگە دشیا نا
ئەویدا نەبیت ئەو کاری بکەت، لەوا پەنا برییه
بەر مولەت خواستنئ ب شیوہی پرسیار، وهکو:
- دشیا نا هیه ئەز ئەفی قوتابی وەر نه گرم؟
د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ل سەریدا
ئاخفتنکەری بو وەر نه گرنا قوتابی مولەت ژ

کەسێ بەرامبەر خواستییه، چونکی چۆندبیت
دشیان ئەویدا نەبیت کو قوتابی وەرگیریت.

26-پرسیار فەرمانکرنی:

د ئەفێ جۆری پرسیاریدا ئاخذتنگەر
فەرمانی ل کەسێ بەرامبەر دکەت، کو کارەکی
ئەنجامبەدت. وەکو:

- ئەری دی تە های ژ برای خۆ هەبیت مانە؟

د ئەفێ رستەیا ل سەریدا ئاخذتنگەر
فەرمان ل کەسێ دووی کرێه، کو هاژ برای خۆ
هەبیت و ئەف چەندە ب شیوەیی پرسیار
دەرپریه.

- پرسیار و فەگەراندا زانیاریان:

د دانوستاندنێ مە یێن پۆزانەدا، ئەم
چەندین پرسیاران ئاراستە دەوروبەری خۆ
دکەین. هەروەسا بەرپۆفازی ب شیوەیهکی گشتی
ل دەمی مە گوێ ل پرسیارێ دبیت، ئیکسەر
فەگەراندا زانیاریان دەیتە سەر هزرا مە،
ئانکو ئەم هزر د هندیادا دکەین، کو ب تنی
رستەیا پرسیارێ بۆ وەرگرتنا زانیاریانە ژ
گوێدارێ، چونکی بەهراپتر ئارمانجا
ئاخذتنگەر ئەو ل دەمی پرسیارێ
پیشکێش دکەت، کو هەندەک زانیاریان ب
دەستخۆفە بهینیت. هەرچەندە ئەف چەندە
راستە، بەلێ ب تنی پرسیار بۆ وەرگرتنا
زانیاریان نینە، بەلکو بۆ چەندین ئارمانج و
مەبەستێن ژیکجودا دەیتە بکارهینان، هەر وەکو

زمانشان لاینز دبیزیت: هەمی گاڤا ئاخذتنگەر
ڤیان زانینا بەرسقی نینە ژ ئەوی پرسیار
ئاراستەکری، بەلکو مەبەستەک پێ هەیه، ئەوژی
ل دویف ئەوی دەوروبەری دمینیت، ئەوی
ئاخذت یان پرسیار تیدا دەیتە کرن (Lyons,J, 1997: 755).

کەواتە ژ روانگەها پراگماتیکیه، د شیاندایه
دەستنیشانکرن پێگەهێ پرسیارێ بهیتە کرن،
چونکی ل دەمی پرسیار د دەوروبەرهکی
دیاریکریدا و د نافبەرا ئاخذتنگەرین زمانیدا
دەیتە بکارهینان، چۆندبیت بۆ چەندین
مەبەست و ئارمانجین دیارکری بیت، وەکو (بۆ
گازنەدەکرن، بۆ شەرمارکرن، بۆ
ئاگەهەدەکرن، بۆ بیرهینانی، بۆ تورەکرن، بۆ
تی ئیخستنی...هتد.

چۆندبیت هەندەک جاران پرسیارێ چ
بەرسقین دیاریکری نەبن، ئەوژی ئەگەر پرسیار
ئەفان هەر دوو مەرجین دیاریکری ب
دەستخۆفە بهینیت:

1- ل دەمی کریارا بەرسقانی یا روھن و
ئاشکەرابیت، د ئەوی دەوروبەریدا ئەوی تیدا
دەیتە بکارهینان.

2- ل دەمی ئاخذتنگەر باوهری ب گریمانین
پیشەکیین پرسیارێ هەبیت (Strazny,Ph, 2005: 889).

رێكا ئەفی جوړی پرسیارى ئەوان زانیاریان ب
دەستخوڤه بهینیت (Lyons,J, 1997: 755).
- ئاخفتنکەر: کەنگی دهوك بوویه پارێزگەه؟
- گوهدار: ل 27/ 5/ 1969.

ئەگەر ئەم تەماشەى ئەفی رستەیا ل
سەری دیار بکەین، کو ئاخفتنکەری بۆشاهییهکا
زانیاریان هەیه یان حەزا زانیان بەرسقا ئەفی
پرسیاری هەیه، ژبەر هندی ئاراستەى گوهدارى
دکەت و گریمانان هندی دکەت، کو گوهدار دزانیت
دهوك کەنگی بوویه پارێزگەه، ئانکو ل فیڤرى
فەگەراندنا زانیاریان ب رێكا گریمانەکرنييه،
لەوا پرسیارى ل سەر ئەفی بنەماى ئاراستەى
گوهدارى دکەت.
2- جەختکرن:

د فیڤرىدا ئاخفتنکەر زانیاریی دزانیت، لى
بۆ پتر جەختکرن و دوپاتکرنييه، بەروفاڤى
گریمانەکرنييه، چونکی د پرسیارا
گریمانەکرنيیدا ئاخفتنکەر زانیاریی نزانیت و
دقیق بزانیت (HaverKate,H, 1997: 222).

فەگەراندنا زانیاریان ب رێكا جەختکرنى
گەلەك ئارمانج و مەبەست ل پشت هەنە، ئانکو
دفیڤرىدا ئاخفتنکەر رەنگە بۆ شەرمزارکرنى یان
بۆ گەلە و گازندى یان بۆ ئاگەهدارکرنى...هتد،
پرسیاری ژ گوهدارى بکەت. دفیڤرىدا بۆ
ئاخفتنکەری بەرسقا گوهدارى یا گرنگ نینە،

بۆ نموونە ل دەمى ئاخفتنکەر (شوفیر) د
ترومبیلیدا ل گەل گەشتیاران یى روينشتى بیت
و ئەفی پرسیارى ئاراستەى ئەوان بکەت: (ئەرى
هوين د بەرهەفن؟) بى بەرسفدانا گەشتیاران
شوفیر دى بەردەوامیى دەتە گەشتى، ئەف
چەندە ژى ئاماژە ب هندی ددەت، کو شوفیری
نەقیق بەرسقى بزانیت یان بەرسقا ئەوى
بەیتەدان، هەروەسا نەبوونا بەرسفدانى ژ لایى
گەشتیارانفە ئاماژەى ب هندی ددەت، کو
ئاخفتنا شوفیری وەکو لیگەرەك نینە ل دۆر
بەرسفدانا ئەوى پرسیارا ئاراستەکری، بەلکو
شوفیر ئەفی پرسیارى ب مەبەستا
ئاگەهدارکرنى ئاراستەى گەشتیاران دکەت، کو
دى ب رى کەفیت (Strazny,Ph, 2005: 889).
فەگەراندنا زانیاریان ب رێكا پرسیارى ب دوو
رەنگان ب دەستفەدهیت، ئەوژى ئەفەنە:

1- گریمانەکرنا وەرگرتنا زانیاریان:
د ئەفی جوړی پرسیاریدا، ئاخفتنکەر گریمانان
هندی دکەت، کو گوهدارى زانیاری ل دۆر ئەوى
بابەتى پرسیار ل سەر دەیتەکرن هەنە، کەواتە
د ئەفی جوړی پرسیاریدا ل دەمى ئاخفتنکەر
پرسیاری ئاراستەى گوهدارى دکەت، ب تنى بۆ
زانین و وەرگرتنا زانیاریانە، چونکی چیدبیت
بۆشاهییهکا زانیاریان د میشکى ئاخفتنکەریدا
هەبیت یان حەزا زانیان تشتى هەبیت، کو ب

و مژيی و بوشايی، کو پرسيارکرن ئەوان زانیاريان دزفرينتهفیه ئەوین هاتینه راستهکرن و لادان و گشتاندن(عهبدولواحد مشير دزهیی، پروگرامکردنی زمانهوانی...، 2013: 120).

ههروهکو بۆ مه دیاربوو، کو زمانی مینا ب ریکا پرسياران دهیته ئاراستهکرن، کو دشینا ئەفی زمانیدا ههیه داکوکیی ل سهر روهنکرنا واتایا مهبهستدار و کهم و کوریین ئاخفتنی بکهت ژ بۆ ب دهستقههینانا باوهرییهکا دروست، چونکی وردبینیا زمانی ل دهمی بکارهینانی دبیته ئەگهري ب دهستقههینانا زانیاريان ل دویف ئەو پرسيارین هاتینه ئاراستهکرن ژبۆ گههشتن ب بهرسقهکا راست و چافهريکری(ابراهيم الفقی، 2009: 114).

زمانی مینا دهیته پیناسهکرن، زمانهکی بهرزی دان و ستاندنییه و ب ریکا پرسيارکرنی کار ل سهر پرکرن کهم و کوریین ئاخفتنی و فهگهراندان ئەوان زانیاريان دکهت ئەوین هاتینه لادان و گشتاندن و شیواندن(ئهشدهد شوکری ئیسلام، 2014: 53).

ههژی گوتنییه بیژین ئەو زانیاريین دهینه لادان یان گشتاندن یان شیواندن، ئاخفتنکهري مهبهستهک پی ههیه، نهوژی پیخهههت هندییه، داکو ب ئەوی تشتی مهبهست پی ههی رازی بکهت، ئەف کاره زی د بهرژهوهندییا

چونکی ئەو پیشوهخت زانیاريان دزانیت بهلکو ب تنی بۆ جهخت و تهئکیدکرنییه و ئاخفتنکهري مههرمهکا تایبته ب ئەفی جهختکرنی ههیه. وهکو:

- بۆچی ههوه ریککهفتن ل گهل تورکیا ئیمزاکر؟

د ئەفی پرسياریدا ئاخفتنکهري ب مههرما گازندهیی پهنا بۆ جهختکرنی برییه، چونکی ئاخفتنکهري پیشوهخت دزانیت کو ئەوان ریککهفتن ل گهل تورکیا کرییه.

- زمانی مینا و پرسيار (Langauge of meta):

زمانی مینا Language of meta ب واتایا ل هنداف یان ل دویف تشتهکی یان بهرزترین نمونهیا وردبینیا زمانی دگههینیت (ریچارد باندلر و جون جرنندر). ب باشترین دانهرین ئەفی بیافی دهینه هژمارتن(ابراهيم الفقی، 2014: 114).

زمانی مینا زمانهکی هویربینییه و گهلهک گرنگیا خو ههیه، چونکی هاریکارییا مروقی دکهت ژ بۆ پرکرن کهم و کوریین ئاخفتنی و هویربینییا ئەوان زانیاريین دهینه ئاراستهکرن دکهت، کو رازیکرنی ب دهستقه دهینن و ب ئارمانجا گههشتنا واتایهکا راست، ههروهسا ب ریکا زمانی مینا دشیاندايه خو ژ ههست و نهستان دویر بیخین و بگههینه تیگههشتنهکا لوجیکی و هوشهکی، کو ئەف چهنده ب ریکا پرسيارکرنی دهیته نهجامدان بۆ نههیلانا تهه

- ئاخفتنکەریدایە، ئەوژی چۆدبیت ژبەر ھۆکاری ترسی بیت یان شەرمی بیت... ھتد ئەف چەندە دجیتە د ناف سنووری پراگماتیکی، چونکی ئاخفتنکەر ب مەبەست ئەفی چەندی دکەت (شیرزاد سەبری عەل، 2014: 85)، بەل ل دەمی ئاخفتنکەر ب ئەفی کاری رادبیت جوړه تەم و مژی و بۆشاهیەکی ل دەف گوهداری دروستدکەت و گوهدار ژى بۆ دوپاتکرن و جەختکرن ئاخفتنا ئاخفتنکەری رادبیت ب ئاراستەکرنە ھندەک پرسیاران ژ بۆ فەگەراندنا ئەوان زانیارییەن ژ لای ئاخفتنکەری فە ھاتینە لادن و گشتاندن و شیواندن، ژبەر ئەفی چەندی ئەم دشیین بیژین پەیوەندیەک ل فیڕی د نافبەرا زمانى میتا و پرسیاریدا دروستدبیت ئەوژی پەیوەندیەکا راستەوانەییە نە پیچەوانەییە، چونکی زمانى میتا ب خو پرسیارە و ب ریکا پرسیاران دروستدبیت و ھەر ب ریکا پرسیاران، فەکۆلینی ل ئەوان زانیارییان ئەوین ھاتینە لادن و گشتاندن و شیواندن بۆ نەھیلانا ھەر تەم و مژی و بۆشاهی و گومانەکی دکەت. بۆ نموونە، ل دەمی ئاخفتنکەر رستەییەکی ئاراستەى گوهداری دکەت، بەل ل دەمی ئاخفتنکەری گومان ل سەر رستەیا ئاراستەکری ھەبیت، دی شیت ب ریکا ئاراستەکرنە کۆمەکا پرسیاران بگەھیتە راستیی، وەکو د ئەفی دیالوگا ل خواریدا دیاردبیت:
- ب- ئاخفتنکەر: ئەز ھەمی سالان یی دەرچوویم. گوهدار دشییت راستییا ئاخفتنا ئاخفتنکەری بزانییت، ب ریکا ئاراستەکرنە ئەفان پرسیارین ل خواری دیارکری:
- ت- گوهدار:
- تۆ ژ دایکبووی سالا چەندیی؟
- نوکە تۆ ل پۆلا چەندیی؟
- کیژ سالی تۆ چویە قوتابخانی؟
- ... ھتد.
- ھەر وەکو بەری نوکە مە دیارکری ب ریکا بکارھینانا پرسیاران زانیارییەن ھاتینە گشتاندن و کرتاندن و راستفەکرن دشیاندا ھەینە فەگەراندن، کو ل خواری دی ھەول دەین، ئەف چەندا مە گوتی پتر دیاربکەین:
- 1- گشتاندنا زانیارییان:
- گشتاندنا زانیارییان ئەو دەمی ئاخفتنکەر ھندەک زانیارییان وەرگریت و مەزن بکەت و ل سەر بابەتی یان ھزری ھەمی گشتگیر بکەت (شریف عرفە، 1988: 4). بۆ نموونە:
- ھەمی کورد دلسۆزن.
- ل فیڕی ئاخفتنکەری پەنا برییە بەر گشتاندنا زانیارییان، ئەوژی چۆدبیت ژ ئەگەری ئەنجامدانا کارەکی بیت ل گەل کوردان و کوردان دلسۆزیا خو بۆ دیارکربیت و ھزرا گشتگیریی ل دەف پەیدادبیت و دبیزیت (ھەمی کورد دلسۆزن)، بەل گوهدار دشییت گشتاندنی

نەهیلەیت و راستییا گوتنا ئاڤتەنگەری بزانیت
ب ریکا ئاراستەکرنا ھەندەک پرسیاران، وەکو:
- تە چ بەلگە ھەنە؟
- بۆچی تۆ ئەفەق چەندی دبێژی؟
- ئەری ھەمی کورد دلسۆزن؟
- کەسی ھیانەت نەکرێیە؟
... ھتە.

2- ژێرنا زانیاریان:

ژێرنا(کرتاندنا) زانیاریان ئەو ھەل دەمی
زانیاری ب تەمامی ژ لای ئاڤتەنگەری
نەھینە گوتن(شیرزاد سەبری ھەل، 2014:
87). وەکو د ئەفەق نموونەیا ل خواریدا
دیاردبیت:
- ئازاد باشترین قوتابیە.

د ئەفەق رستەییاد کرتاندنا زانیاریان ھەیە،
چونکی د فیڕیدا نەھاتیە دیار کرن ئازاد ژ کێ
باشترە و بۆچی باشترە... ھتە، بەل گۆھدار
دشیئ کرتاندنا زانیاریان نەھیلەیت ب ریکا
ئاراستەکرنا ھەندەک پرسیاران، وەکو:

- ژ کێ باشترە؟

- بۆچی باشترە؟

- چ تاییبەتمەندی ل دەف ھەیە؟

- ... ھتە.

3- راستەکرنا زانیاریان:

مەبەست ژ راستەکرنا زانیاریان ئەو، کا
چەوا ئاڤتەنگەر زانیاریان دگۆھۆریت یان

راستەدکەت، ئەفەزی ب چەند شیوەیەکان
دروستدبیت، وەکو جوانکرنا بابەتی و زیدە
تەرکیزی ل سەر بکەت یان ب کیمیشە تەماشە
بکەت یان بچوێک و مەزنبکەت یان دەمی
زیدەبێژی تیدا بکاربەھینیت(جوزیف اۆکانور،
2007: 173). وەکو د ئەفەق نموونەیا ل خواریدا
دیاردبیت:

- دەوک بویکا کوردستانیە.

د ئەفەق رستەییاد ئاڤتەنگەری زیدەبێژی د
ئاڤتەنگەری خۆدا بکاربەھینایە و دیارکریە دەوک ژ
ھەمی باژیرین دیین کوردستانی جوانتر و
خۆشترە، ئەفەق د دەمەکیدایە، کو رەنگە
ئاڤتەنگەری باژیرین دیین کوردستانی

نەدیتەن ژبەر ھندی زیدەبێژی د ئاڤتەنگەری
خۆدا بکاربەھینایە، بەل گۆھدار دشیئ ئەفەق
زیدەبێژی یان راستییا ئەفەق زیدەبێژی
دیاربکەت ل دەمی ھەندەک پرسیاران بۆ
دوپاتکرنا ئاڤتەنگەری ئاراستەبکەت،
وەکو:

- تە چ بەلگە ھەنە؟

- ئەری تە باژیرین دیین کوردستانی دیتینە؟

- بۆچی وە دبێژی؟

... ھتە.

پشکا دووی: تاکتیک و بکارهینانین

پرسیاری

- دارشتنا رستهیا پرسیری:

1. هەلبژارتنا پەیفان بۆ رستهیا پرسیری:

بۆ دانانا هەر رستهیهکا پرسیری ئاخفتنکەر د فەرەهنگا میشتکی خۆدا پەیفان هەلبژیریت بۆ ئەوی دەربرینا کو ئەوی دقیت بگههینیتە گوھی گوهداری، بەلێ پیدفییە ئەف پەیفە ب شیوەیهکی ورد و هویر بهینە هەلبژارتن و ئەگەر پیدفی بوو پەیف و زاراقین بیانی زی تیدا بهینە بکارهینان(سامی محسن خاتانە و احمد عبداللطيف ابواسعد، 2010: 218). داکو گوهدار زی ل دویف ئەوان پەیفین

هەلبژارتی و دەربرینان، کو ب شیوەیی پرسیری ئارستە ئەوی هاتینە کرن، وەکو پیدفی بەرسقی ل سەر بدەت. هەروەسا دانانا ئامرازین پرس چ ل(دەسپیک)، نیقەکی یان دوماهیکی) د رستهیا پرسیرییدا گرنگیا خۆ یا تایبەت هەیه، چونکی جهی هاتنا ئەفان ئامرازان د رستهیا پرسیرییدا دبیتە ئەگەرئ گوهورینا واتایا رستهیا پرسیری، هەروەسا چونکی ئەف ئامرازە هیژەکا تایبەت ددەنە رستهیا

پرسیاری، ژبەر هندی د هەلبژارتنا ئەواندا مەرج نینە ل دویف ریزمانا زمانی ب خۆ د ناف رستهیییدا بهینە دانان، بەلکو ل دویف مەبهستا ئاخفتنکەری و جەختکرنا ئەوی ل سەر کەرەستین رستهیی دەینە دانان، داکو گوهدار زی ل دویف ئاواز و هاتن و ریزکرنا ئەفان ئامرازان د رستهیا پرسیرییدا وەکو مەبهستا ئاخفتنکەری دقیت بەرسقی ل سەر بدەت، وەکو د ئەفان نموونین ل خواریدا دیاردبیت:

- کەنگی تە ئەف پەرتووکه خواند؟

- تە ئەف پەرتووکه کەنگی خواند ؟!

ئەگەر ئەم ئەفان هەر دوو رستهیان د دەورو بەرهکی دیارکریدا وەرگرین دی بینین، کو واتا ئەفان هەردوو رستهیان یا ژیکجودایە، چونکی جهی هاتنا ئامرازین پرس د ئەفان هەر دوو رستهیاندا یا ژیکجودایە، وەکو یا دیار، کو د رستهیا نیکییدا ئامرازین پرس ل دەسپیکا رستهیی هاتییه و مەبهستا ئاخفتنکەری ژ ئەفی، رستهیا پرسیری دیاردکەت و جەختی ل سەر ئامرازین پرس دکەت و ئامازەیی ددەتە دەمی خواندنا پەرتووکی، بەلێ د رستهیا دوویدا ئامرازین پرس ل نیقا رستهیی هاتییه و ئاخفتنکەری جەخت ل سەر دەمی خواندنا پەرتووکی نەگریه، بەلکو جەختکرنا ل سەر لەزاتییا خواندنا پەرتووکی ژلای گوهداریقه،

دزەیی، 2012: 47). لێ ئێ فێر ئارێشە نابیت ئەگەر ئەو واتایا د رستەیا پرسیاردا هەبێت راستەوخۆ نەبێت، چونکی گەلەك جارێ ئاخذتەكەر پرسیارێ ب مەبەست ئاراستەیی گۆهداری دكەت، ئەفجێ چ ب مەبەستێ شكاندنێ بیت یان رەخنە بیت... هتد. وەكو:

- كاری هەوێ ئەفە ؟

- هەوێ دقیا ئەفە ب سەری مە بهییت؟

- **هێز د رستەیا پرسیارێدا:**

هێز- Power ب چەند رەنگان هاتیە پێناسەكەرن، وەكو ل خوارێ دیاردبیت:

1- د (فەرەهەنگا كامبێچ) دا ب ئەفێ شیوێ پێناسەیا هێزێ هاتیەكەرن: هێز بریتییە ژ شیان زالبوونێ و كونترۆلكەرنێ ل سەر رویدان و كەسان (عەبدولواحد موشیر و شیرزاد سەبری عەلێ، 2013: 77).

2- (لوسیر) پێناسەیا هێزێ دكەت و دبێژیت: شیان و کاریگەرییا كەسەکیە ل سەر كەسەكێ دیتەر بۆ ئەنجامدانا كارەكێ، كو ئەفایە ئەوێ كاری ئەنجامبەدەت (Lussier, R, 2005: 323).

3- (گریس و میلز) دەربارەیی پێناسەیا هێزێ دبێژن: هێز دەلیقا كۆمەكا كەسانە، داکو شیانێن خۆ د كارەكێ كۆمدا جێبەجێبەكەت خۆ ئەگەر دژی رەتەكەرن كەسێن دی بیت ئەوێن بەشداریی د كاریدا دكەن (Gerth & Mills, 1946: 180).

ژبەر هندی گۆهدار ژێ ل دویف مەبەستا ئاخذتەكەری و جەیی هاتنا ئامرازان و ئاوازا رستەیی بەرسقێن جودا دی ئاراستە كەت. 2. هەلبژارتنا دەمی بۆ پرسیارێ:

ل دەمی ئاخذتەكەر هزر ل هندی دكەت، كو پرسیارەكێ ژ گۆهداری ل سەر هەر رویدانەكێ بكەت، باشترە ل سەر ئەوێ، ئەوێ چەندی بزانیت، كو ئەو (دەمی) ئاخذتەكەر پرسیارێ ژ گۆهداری دكەت پێدقیە (دەمی) رویدانێ ب خۆ بیت، چونکی گۆهدار یێ هاریكارە پتر زانیاریان بەدەت ل سەر رویدانا هاتیە ئەنجامدان (عەبدولواحد مشیر دزەیی، 2012: 47).

3. هەلبژارتنا جوړی پرسیارێ:

ل دەمی ئاخذتەكەر پرسیارێ ژ گۆهداری دكەت، پێدقیە جوړەكێ پرسیارێ هەلبژیریت و ئەف جوړی پرسیارێ یێ پێدقی بیت و دویر نەبیت ژ بابەتی و دەمی خۆ یێ گونجایدا بیت و ل گەل كەسێ بەرامبەر و هەلوێستی ئەوێ بگونجیت، هەر وەسا ئەف جوړی پرسیارێ ئەوێ ژ گۆهداری دەیتە كەرن، پێدقیە دریژ و ئالۆز نەبیت، بەلكو پێدقیە كورت و روهن و ئاشكەرابیت، داکو گۆهدار ب دروستی بشییت بەرسقێ ل دویف جوړی پرسیارێ بەدەت، ئەوا بۆ دەیتە ئاراستەكەرن و ئاخذتەكەر ژێ د هەمان دەمدا ئەوان زانیاریان ب دەستخوڤە بهینیت ئەوێن ئەوێ دقێن (عەبدولواحد مشیر

- 4- (هوفمان) دبیژیت: هیژا ئەرینی شیانه ل سەر ئەنجامدانا تشتی ب ریکا فەدیتنا هیژا مروفی و شیانا تایبەت بۆ ئەنجامدانا فەرمانەکی (Hoffman,J &Graham,G,2009:5).
- واتە ئاشکەرایە بابەتی زمانی خالا ئیککیە د ئەفی بابەتیدا، چونکی ب ریکا زمانی، هیژی شیانا کۆنترۆلکرنی و زالبوونی هەیه، ئانکو بابەتی زمانی بابەتەکی گرنگە د ژيانا مروفايەتییدا، چونکی ئەم بۆ هەر لایەنەکی ژيانی بچین، دی بینین زمان بوویە پشکەکا گرنگ ژ ئەوی لایی ژيانی و ژئ ناھیتە جوداکرن، ژبەر ئەفی چەندئ گەلەك زانا و فەكۆلەران دیارکریه، کو زمان دیاردەیهکا کۆمەلایەتییه. ل فیری بۆ مە دیاردبیت، کو ب ریکا زمانی مروف دشت د ناف کۆمەلگەهیدا بژیت و ئەرکی کۆمەلایەتی جیبهجیبهکەت، هەروەسا زمان ناسنامەیا هەر جفاکەکیه و پلەوپایەیا ناخفتنکەری جفاکی دیاردکەت، هەروەسا هەر رستەیهکا زمانی چ(پراگەهانەن، فەرمانی، پرسیار... هتد) بیت، هیژەکا تایبەت ب خۆفەدگریت و ژ ئەنجامی دەوروبەری ئەوی جفاکی هیژ و بیهیزیا رستەیی دیاردبیت و هیژ و بیهیزیا هەر رستەیهکی د گوھۆرپیندایە ژ ئەنجامی ئەوی دەوروبەری جفاکیی رستە تیدا دەیتە گوتن و پەیدادبیت. واتە مەرج نینە
- ئیک رستە د هەر زمانەکیدا ئیک جوړی هیژی ب خۆفەبگریت، چونکی د هەر دەوروبەرهکی جفاکیدا ژ ئەنجامی کەلتوور و دابونەریتان... هتد ژیک دەیتە جوداکرن و وەکو ئیک نین. وەکو د ئەفان نموونین ل خواریدا دیاردبیت:
- تۆ بۆچی زویکا ناھییە مال؟
- ئەگەر ئەم ئەفی رستەیی د دەوروبەری جفاکی کوردیدا وەرگرین، هیژا ئەوی دی یا جودابیت ژ دەوروبەرهکی دیی جفاکی. ئەگەر ئەم ئەفی رستەیی د دەوروبەری جفاکی کوردیدا وەرگرین، دی بینین ئەف رستەیه(باب)ی یان(دایک)ی ئاراستە(کۆر)ی خۆ کریه، کو هیژ د ئەفی رستەیا پرسیاریدا یا دیارە، چونکی(باب) یان(دایک) خودان دەستەلەتە بەرامبەر(کۆر)ی خۆ، بەلێ هەمان رستەیا پرسیار د دەوروبەری(ئینگلیزی)دا وەرگرین چیدبیت هەمان هیژی ب خۆفە نەگریت، چونکی چیدبیت(باب)ی یان(دایک)ی هەمان دەستەلەت نەبیت بەرامبەر(کۆر)ی خۆ، واتە هیژا هەر رستەیهکی ژ جفاکەکی بۆ جفاکەکی دی دەیتە گوھۆرین.
- مامۆستا تۆ بۆچی درەنگ دەیی؟
- ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیار د دەوروبەرهکی دیارکریدا وەرگرین، کو فەرمانبەری پرسیار ژ ریفەبەری خۆ کریه، سەبارەت درەنگ هاتنا ئەوی، ئەف جوړی

رێستەیی د دەورووبەری جفاکی کوردیدا رێستەکا
پرسیاری یا بێهێزە، چونکی فەرمانبەری
دەستەلاتەکا کیمتر ژ یا رێفەبەری خۆ هەیه،
بەلێ چێدبیت هەمان رێستە د جفاکەکی دیدا،
رێستەیهکا پرسیرییا بێهێزبیت.

پێدقیە ئامازەیی ب ئەوی چەندی بدەین، کو
د ژيانا مه یا رۆژانەدا مرووف ب گشتی، ب دوو
شیوازان دناخفتیت: ئەوژی شیوازی ئاسایی و
شیوازی فەرمی (رەسمی) یە (عەبدولواحد مشیر
دزەیی، 2009: 8).

د شیوازی ئاسییدا ناخفتن د نافبەرا کەس و
کار و هەفال و برادەراند... هتد، دەیتە
بکارهینان، هیز د ئەفی شیوازیدا گەلەک کیم
دەیتە بکارهینان، ب تنی د هەندەک حالەتاندا
نەبیت ئەوژی (تۆرەبوون، گل و گازندە.... هتد،
بەلێ د شیوازی فەرمیدا ناخفتن ((لە نیوان ئەو
کەسانە بەکار دەهینرێت کە ناسیاییهکی زۆریان
لەگەڵ یەکتەر دا نەبیت)) (عەبدولواحد مشیر
دزەیی، 2009: 8). جیاوازییا ئەفی شیوازی
ناخفتنی ل گەل شیوازی ئاسایی ئەوە، کو هیز د
شیوازی فەرمیدا دەیتە بکارهینان، کو بەروفاژی
د شیوازی ئاسییدا ناهیتە بکارهینان یان کیم
دەیتە بکارهینان. بۆ نمونە شیوازی ناخفتنی د
نافبەرا دوو (فەرمانبەر، هەفالان، ماموستایان،
رێفەبەر... هتد) دا، واتە خودان ئێک ئاستی
جفاکی بن، ب شیوازی ئاسایی دەیتە نافکرن،

چونکی چ هیز د ناخفتن ئەواندا دیار نابیت،
بەلێ بەروفاژی ئەگەر (فەرمانبەر) هک ل
گەل (رێفەبەر) ئی خۆ باخفتیت یان دانوستاندنی
بکەت، واتە خودان ئێک ئاستی جفاکی نەبن ئەو
ب شیوازی فەرمی دەیتە نافکرن، چونکی هیز د
ناخفتن ئەواندا بەرچاقدبیت.

د ئەفان هەر دوو شیوازاندا دوو پەیوەندی
دەیتە دیتن، ئەوژی (پەیوەندییا ئاسویی و
پەیوەندییا ستوونی) نە (عەبدولواحد مشیر
دزەیی، 2009: 18).

أ- پەیوەندییا ئاسویی: ئەف پەیوەندییه د نافبەرا
تاکە کەسین جفاکیدا دروستدبیت، بەلێ پێدقیە
خودان ئێک ئاستی جفاکی بن و د ئەفی
پەیوەندیییدا چ هیز دیارنابن، چونکی هەردوو
سەر ب ئێک ئاستی جفاکینە وەکو، پەیوەندییا
جفاکی د نافبەرا دوو هەفالان، یان دوو
فەرمانبەر، یان دوو ماموستایاندا... هتد

ب- پەیوەندییا ستوونی: ئەف پەیوەندییه د
نافبەرا تاکە کەسین جفاکیدا دروستدبیت، بەلێ
بەروفاژی پەیوەندییا ئاسوییە ل فییری پێدقی
نینە، کو خودان ئێک ئاستی جفاکی بن و د
ئەفی پەیوەندیییدا هیز رۆلەکی سەرەکی
دبیت، چونکی خودان ئێک ئاستی جفاکی
نین وەکو، پەیوەندییا جفاکییا د نافبەرا
رێفەبەری و فەرمانبەریدا یان د نافبەرا

-ھێز (power) و کاریگەریا رستەیا پرسیار:

دئاخفتن و ژيانا مە یا رۆژانەدا، ئەم چەندین رستەیان دەردبەڕین، کۆ ھەر رستەیکە دەیتە دەربەڕین، ھێزەکا تاییبەت ب خوقە دگريت، ئەفجا ھەر چ جوړی رستەیی بیت (راگەھاندن، فەرمان، سەرسورمان، پرسیار)، واتە ((ھیزی رستە ئەو ھێزە سەرەکیە کە رستە وەریدەگريت و بە پیی جوړی رستەکان دەگۆریت...)) (عەبدولواحد مشیر دزەیی، رولی نیشانە...، 2013: 656).

بەلێ ل فیرێ ب تنی ئەم دی ئامازە ب (ھیزا رستەیا پرسیار) دەین، ئەوژی وەکو ئالافەکی فیرکرنییە و بۆ سەردەمی گەلەک کەفن دزفريت، د راستیدا پرسیار د سەردەمی کەفن و نویدا ھاندەرەکی سەرەکی بوویە ژبو فەدیتن و زانیەکا نوی، د ئەفی بواریدا زانا (ئەنشتاین) دبیزیت: ئەگەر مەن دەمژمیرەک ھەبیت بۆ چارەسەرکنا ئاریشەکی و ئەز یی پیگیرم ب چارەسەرکنا ئەو ئاریشی، ئەز دی رابم ب دەستینشانکنا پرسیارەکا گونجای و بەیز ئەوا کۆ پیدفییە بەیتە کرن، چونکی ئەگەر پرسیار یاگونجای و بەیز بیت ئەز دی شیم، ئاریشی ب کیمر ژ پینج خولەکان چارەسەرکەم (http://www.personal.psu...).

ھەروەسا ھەمان زانا دبیزیت: تشتی گرنگ ئەو تۆ ل سەر پیشکیشکنا پرسیاران

مامۆستای و قوتابیدا...ھتد. وەکو د ئەفان نمونین ل خواریدا دیاردبیت:

- تۆ بۆچی رۆژانە وانین خۆ ناخوینی؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیار د دەورووبەرەکی دیارکریدا وەرگیرین، ئەگەر ئەف پرسیارە قوتابیەکی ئاراستە ھەفالی خۆ کریت، دی بیتە پەیوەندییا ئاسویی، چونکی ھەر دوو سەر ب ئیک ئاستی جفاکینە و ھیز د ئەفی رستەیا پرسیاریدا نینە، بەلێ ئەگەر ھەمان پرسیار مامۆستا ژ قوتابیەکی خۆ بکەت، دی بیتە پەیوەندییا ستوونی، چونکی ھەر دوو سەر ب ئیک ئاستی جفاکینە نین و ھیز د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ھەییە، چونکی مامۆستای ھیزەکا پتر ژ یا قوتابی ھەییە.

- تە بۆچی ئامان نەشویشتینە؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیار د دەورووبەرەکی دیارکریدا وەرگیرین، ئەگەر خویشکی ئاراستە ھەیشکەکا خۆ کریت، دی بیتە پەیوەندییا ئاسویی، چونکی ھەر دوو سەر ب ئیک ئاستی جفاکینە و ھیز د ئەفی رستەیا پرسیاریدا نینە، بەلێ ئەگەر ھەمان پرسیار دایکی ئاراستە کچا خۆ کریت، دی بیتە پەیوەندییا ستوونی، چونکی ب سەر ئیک ئاستی جفاکینە نین و ھیز د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ھەییە، چونکی دایک خودان دەستھەلاتە بەرامبەر کچا خۆ.

نەراوەستی (Eric E. Vogt, (n.d):29). واتە ئەف زانایە داخوژدکەت، کۆ تۆ بەردەوام پرسیاران بکە، چونکی ئەف بەردەوامیا پرسیاران دبیتە هیژەک و ب پێکا ئەفان رستەیین پرسیاریین بهیژ تۆ دشی تشتی تە بقییت ب دەستخوڤەبینی، وەکو د ئەفان خالی ل خواریدا دیاردبیت:

- 1- پرسیارا بهیژ هاریکارە بۆ فیڕکرنی.
 - 2- پرسیارا بهیژ رپخوشکەرە بۆ داهینان و رپ فەکرنی.
 - 3- پرسیارا بهیژ هاندانە بۆ هزرکرنەکا نوی.
 - 4- پرسیارا بهیژ بەرسینگرتنا گریمانەیان دکەت.
 - 5- پرسیارا بهیژ نایندی مە روهندکەت.
- وەکو یا دیار پرسیارا بهیژ، رۆژی گرنگی هە ی و هاریکارە بۆ گەشەپیدان و زانینا مروڤی، بەلی پرسیار ل هندی دەیتەکرن، ئەگەر هەتا ئەوی رادە ی پرسیار د ئافراندن و پیش ئیختنا زانینا مروڤیدا یا گرنگ بیت، ئەری بۆچی سیستمی مە یی فیڕکرنی گرنگیی ب ژبەرکرن و بەرسقین نەلف و جیگیر دەت، ل جهی جەختکرنی ل سەر هونەری پرسیارکرنی Eric (E. Vogt, (n.d):29).
- پرسیار گەلەک هیژی د دانوستانداندا دەت، ئەفین ل خواری هەندەک مفا، کۆ دشیاندا یە ب دەستخوڤە بینین، ل دەمی بکارهینانا پرسیار:
1. کۆنترۆلکرن:

بەری هەر تشتەکی پرسیار هیژی دەت و بەرپرسە ژ دانوستاندنی ئەفجا ل دەمی پرسیار دەیتە پیشکیشکرن، فشارەکا جفاکی یا بهیژ ل سەر کەسی هەیه، کۆ دقیت بەرسق ل سەر بدەت، بۆ نموونە: ل دەمی پیشکیشکاری پروگرامەکی پرسیارەکی ژ سیاسەتمەدارەکی دکەت، کۆ پیشکیشکار د ئەوی جهیدا یی بەرپرسە ژ ئەوی دانوستاندنی، ژبەرەندی ئازادیی یان رپکی نادەتە سیاسەتمەداری ئەوی تشتی بیژیت ئەوا ئەوی دقیت، بەلکو ئیکسەر پیشکیشکار ب رپکا پرسیارەکا دی دشی کۆنترۆلی ل سەر بکەت و ناهیلێت وەکو ئەوی بقییت باخقییت، ژبەر ئەفی چەندی سیاسەتمەدار خو نە رازیدکەن بەرامبەر پیشکیشکاران ل دەمی ئەوان پشت گو هەافیژن و ناهیلان وەکو ئەوان بقییت بەرسق ل سەر پرسیاران بدەن (http://changminds.org...).

2. زانیاری:

زانیاری هیژە و هەر تشتەکی ئاخفتنکەر ب رپکا پرسیار ب دەستخوڤەدەینیت زانیارییە، ل دەمی ئەو یی هوشداربیت ل گەل پرسیارین خو؛ ل ئەوی دەمی ئەو دی شیت هەمی زانیارییین پیدفی و ب مفا ئەوین هاریکاریا ئەوی دکەن ژ بۆ جیبەجیکرنا ئارمانجین ئەوی ب دەستی

خۆفە بەینیت، کەواتە هیژا پێشکێشکرنا
پرسیاری یا گرنگە ژ بۆ دەستفەهینانا ئەوان
زانایارییان ئـهـوین ئاخذتـنـکـهـری
دڤین (http://changminds.org...).

3. گوهلـیـبوون:

د فیژیدا ل دەمی ئاخذتـنـکـهـری بڤیت گەلەك
گوهدارییا ئاخذتـنـی بکەت، دی هەولـدەت
پرسیارەکی ژ کەسی بەرامبەر بکەت و هانـبـدەت
ل سەر ئەوی بابەتی باخڤیت ئەوی کو ئەوی
دڤیت و ب ئەفی چەندی ئەو دڤیت گەلەك
گوهدارییا ئەوی بکەت و زانیارییان وەرـبـگـرـیت،
ب پێکا ئەوی پرسـیـارـا بەیژ ئەوا دەیتە
ئاراستەکر (http://changminds.org...). ل
خواری دی هەولـدەـین ئەفی چەندی زیـدەـتر
پوهنـبـکەـین:

پرسیارا فەکری گرنگی و هیژەکا تایبەت
بخۆفە دگريت، چونکی گوهدار یی ئازادە ل سەر
بەرسفدانا پرسـیـاری و ئاخذتـنـکـهـری ژ ب باشی
گوهدارییا ئەوان زانیارییان دکەت، ل دۆر ئەوی
تشتی ئەوی بڤیت د ئەوی چارچۆفی پرسـیـاریـدا
ئەوا کو هاتییه ئاراستەکر. وەکو ل دەمی
ئاخذتـنـکـهـری پرسـیـارەکا وەکو ئەفی پرسـیـاری (تۆ
دبیژی بارۆدوخی عیراقی ل نایندە چ ل
بەیت؟) ئاراستەکی گوهداری دکەت، ب دريژی
باخڤیت و ئاخذتـنـکـهـری ژ دی شیت ئەوی تشتی

دڤیت ب دەست خو بڤیت ژ ئەوی بەرسفا
گوهداری دی.

پرسیارا گرتی ژ گرنگی و هیژەکا تایبەت
بخۆفە دگريت، کو وەل کەسی بەرامبەر دکەت،
کو بەردەوام هزربکەت ل سەر ئەوی پرسـیـارـا بۆ
دەیتە ئاراستەکر و ئاخذتـنـکـهـری ژ د هەمان
دەمدا دشیاندايه گوهدارییا ئەوی هزری بکەت
ئەوا ژ بەرسفا گوهداری ب دەستفەدەیت. بۆ
نموونه دەمی ئاخذتـنـکـهـری پرسـیـارەکا وەکو
ئەری هوین دی بەشداریی د شەپیدا کەن یان
نە؟) ئاراستەکی گوهداری دکەت، ئەو گوهداری
نەچاردکەت بیژی (بەل) یان (نەخیر) ب ئەفی
بەرسفدانی ئەو دی شیت گوهدارییا هزر و دیتنا
ئەوی بکەت و بزانیات کا هزرا ئەوی یا چەوايه.
4. پێکفە گریدان:

پرسیاری هیژەکا تایبەت بۆ
پێکفەگریدانا (ئاخذتـنـکـهـری و گوهداری) هەیه،
چونکی د فیژیدا پرسـیـار تشتی گرنگ
دیاردکەت، هەروەسا دەلیفی ددەت، کو
ئاخذتـنـکـهـری نیژیکی کەسین دەوروبەر ببیت، بۆ
نموونه: پێشکێشکرنا پرسـیـاری و گرنگیدان ب
بەرسفا ئەوی وەسا دیاردکەت، کو ئاخذتـنـکـهـری
گرنگیی ب ئەوان ددەت و ئامازەیین هەفگوهور
ددەت و ئەوان کەسان پالـدەـت کو گرنگیی ب
ئەوی بـدەـن ب ئەفی چەندی پرسـیـار ئەوان

- پێکەڵە گریڤە ددەت
(http://changminds.org...). وەکو:
- ئاخفتنکەر: تۆ دبیژێ ئەفە سالە داعش ل
عیراقی نەمین؟
- گوهدار: پا ب دیتنا من ئەفە دوماهیەک سالە
بۆ ئەوان.
- ئاخفتنکەر: دیتنا تە د جەهێ خۆ دایە.
5. رازیکر:
- دشیانداپە پرسیار ب ریکین جیاواز ب
مەرەما رازیکرێ بەینە بکارهینان، بۆ نموونە:
بکارهینانا پرسیارا رەوانبیزی ئەوا چ
کاریگەرین خراب پەیدانەکەت، وە ل کەسێ
بەرانبەر دکەت، ئەو تەشتی ئاخفتنکەر دبیژیت
ب گـرـنـگ و ب بەرچـاـف
وەرگری (http://changminds.org...). وەکو
د ئەفە نموونا ل خواریدا دیاردبیت:
- ئەگەر ئەم گوھی خۆ نەدەینە مامۆستای، پا
ئەم هاتینە چ؟
- ئەگەر ئەم حەز ژ وەلاتی خۆ نەکەین، پا کی
دی حەز ژێ کەت؟
- پرسیارا رەوانبیزی خودان هیژەکا تایبەتە و
گرنگیا ئەوێ د ئەوێ چەندیدایە، ل دەمی
پرسیارا رەوانبیزی ژ لای ئاخفتنکەر یقە دەیتە
ئاراستەکەرن بۆ گوهداری، کارتیکرنی ل هەست و
سوزین وی دکەت و گوهداری رازیدکەت ل سەر
ئەوێ بابەتی ب شیوەیی پرسیار بۆ دەیتە
- ئاراستەکەرن، ئەوژی ب مەرجهکی کو چ
کارتیکرنی خراب پەیدانەکەت.
- رەهەندی پرسیارا بهیز:
- پرسیارا بهیز چەند رەهەندەک هەنە، کو ل
خواری دی هەول دەین دیاربکەین:
1. جوړی پرسیار:
- دەمی ئاخفتنکەر پرسیار ژ گوهداری
دکەت بۆ هەر مەبەستەکا هەبیت، پیدفیه
جوړەکی پرسیار هەلبژیریت، چونکی هەر
جوړەکی پرسیار هیژەکا تایبەت هەیه و ئەف
هیژە د ئەوێ جوړی پرسیاریدا دبیتە ئەگەر
وەکو مەبەستا ئاخفتنکەری دفت بەرسفی ژ
گوهداری وەرگری (Eric E. Vogt, (n.d):5)،
وەکو د ئەفە نموونا ل خواریدا دیاردبیت:
- ئەری فیدرالی بۆ رۆژنافی کوردستانی بۆ هەو
باشە یان نە؟
- ئەگەر ئەم ئەفە رستەیا پرسیار د
دەور و بەرەکی دیارکریدا وەرگری، دی بینین،
ئاخفتنکەری جوړەکی پرسیار هەلبژارتیه و
ئاراستە گوهداری کریه، ئەوژی جوړی پرسیار
گرتیه، چونکی چیدبیت گوهداری خۆ ژ
بەرسفدانا ئەفە بابەتی دویڕیخت بیت و
نەقیابیت بەرسفی ل سەر بدەت، ل فییری
ئاخفتنکەر نەچاربوویه جوړی پرسیارا گرتی
ئاراستە ئەوێ بکەت، چونکی ئەفە جوړی
پرسیار هیژەکا تایبەت هەیه، ئەوژی سنوور و

خۆفەگرتییە، چونکی مەودایی ئەفۆ پستەیا پرسیار ئەمە جفاک ب خۆفەگرتییە و ماوەیەکی درێژ بەرسف ل سەر دەینەدان و هەر د دانوستاندن و ئالۆزییە و کارتیکرن ل سەر کەسانین بەرپرس کرییە.

3. واتا و دەورووبەر:

ئەو کەس پرسیار دکتە، وەسا دەیتە زانین، کو ئەو کەسی زانیاری ل دەف نین و دقیت زانیاریان بزانی د ئەو چارچۆفی پرسیار تیدا دەیتە کرن. هیزا ئەفی رەهەندی د دەورووبەری ئەو پرسیاریدایە ئەو دەیتە ئاراستەکرن، ئەوژی کئ ئەف پرسیارە کریە؟ بۆچی کریە؟ کەنگی کریە؟ بۆ کئ ئاراستەکریە؟ چ جۆری پرسیار کریە؟... هتد، چونکی ئەف خالە هەمی د گرنگن، دا هیزا ئەو پرسیار بەیتە زانین، ئەو دەیتە ئاراستەکرن، ب ریکا ئەو دەورووبەری د نافەر ئاخذتکەری و گوهداریدا هەئ ئەف خالە هەمی روهن و ئاشکەرا دبن (Eric E. Vogt, (n.d):5) وەکو د ئەف نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

بۆچی تە ئەو تاوانە کرییە هەتا ژيانا تە تارى ببیت؟

ئەگەر ئەم ئەف پستەیا پرسیار د دەورووبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، دئ بینین ئاخذتکەری ئەف پستەیا پرسیار ژ گوهداری کرییە، بەئ هیزا ئەف پستەیا پرسیار د ئەو

چارچۆفی گوهداری بەرتەنگ دکتە و ناچاردکتە بەرسف ل سەر پرسیار ئەو بدهت و بەرسفەکی هەلبژیریت، ئەوژی (بەئ) یە یان (نەخیر).

2. مەودایی پرسیار بەیز:

چەواييا پيشکيشکرنا پرسیار خالەکا گرنگە، چونکی د راستیدا برپاردان ل سەر بابەتی یان کەسی... هتد ب تنی ب ریکا ئاخذتییە گریدا نین، بەکو ب ریکا چەواييا ئاخذتییە و مەودایی ئەو ئاخذتییە گریدا و کارتیکرن ئەو ل سەر کەسانین دەورووبەرە، چونکی گرنگیا پرسیار بەیز د مەودایی ئەویدایە، ئەری هەتا کیدری مەودایی ئەف پرسیار دئ چیت و دئ مینیت و کارتیکرن ل کەسانین دەورووبەر کەت؟ و هەتا کەنگی بەرسف ل سەر ئەف پرسیار دئ یا بەردەوام بیت؟ (Eric E. Vogt, (n.d):5). وەکو د ئەف نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

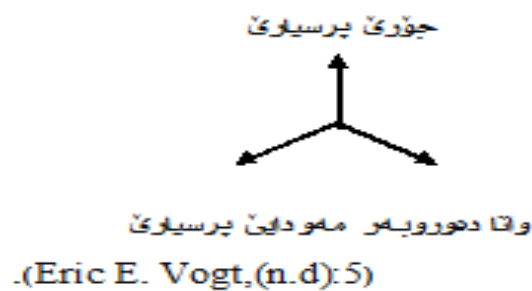
هەتا کەنگی دئ مووچئ کوردستان ب ئەفی رەنگی بیت؟

ئەگەر ئەم ئەف پستەیا پرسیار د دەورووبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، دئ بینین وەلاتییان ئەف پستەیا پرسیار ئاراستەى حکومەتا کوردستان کریە، سەبارەت نەبوونا مووچەى و ئالۆزین ئەو، بەئ یا گرنگ ئەو، کو ئەف پستەیا پرسیار هیزەکا تاییەت ب

چەندیدایە، ئەرێ کێ ئەف پرسیارە کرییە؟
بۆچی کرییە؟ کەنگی کرییە؟ و مەبەستا ئەوی ژ
ژیانا تارێ چییە؟.. هتد، بەرسفدان ل سەر ئەفان
پرسیاران هەمیان د ئەوی دەورووبەریدا ئەوی
د نافەرە ئاخفتنکەری و گوهداریدا هە،
چونکی هیزا ئەفی رستەیا پرسیارێ د ئەفی
دەورووبەریدا بۆ مە دیاردبیت، کو رستەکا
پرسیارێ یا خودان هیژە، چونکی بۆ مە
دیاردبیت، کو ئەو کەسی پرسیارێ دکەت)

دادوەر) ه و دادوەر د ئەوی دەورووبەریدا کەسەکی
خودان هیژە و د دادگەهیدا ئەف پرسیارە ژ
تاوانباری کرییە و جوړی پرسیارا ناوک⁽¹⁾
هەلبژارتییە و مەبەستا ئەوی ژ ژيانا تارێ
چوونا ئەویە بۆ ناف زیندانێ.

ئەف هیلکاری ل خواری پەهەندی پرسیارا
بەیز دیاردکەت:

-تەکنیک و تاکتیکا ئاراستەکرنا پرسیاران:

د دانوستاندین مە یین رۆژانەدا چەندین
رستەیی پرسیارێ دەیتە ئاراستەکرنا و هەر
رستەیهکا پرسیارێ ئەوا دەیتە ئاراستەکرنا، واتا
و مەبەستین خۆ یین تایبەت د ئاخفتنیدا
هەنە، ژبەر ئەفی چەندی تەکنیکا پرسیاران یا
گرنگە بەیتە دانان، چونکی هەر رستەیهکا
پرسیارێ (جوړ و دەم و مەبەست) هکا دیارکری ب
خۆفەدگری، دیسا گرنگییا خۆ یا تایبەت د
ئەفی تەکنیکیدا هەیه، کا چ جوړە پرسیارە؟

کەنگی بەیتە کرنا؟ بۆچی بەیتە کرنا؟ چ
مەبەست پی هەیه؟... هتد.

بەهرا پتر تەکنیکا پرسیاران د پرۆگراماندا
دەیتە دیتن، ئەوژی ل دەمی پیشکیشکاری
پرۆگرامی کەسەکی میهفانی بەرنامە دی دکەت،
پیدفییە ل سەر پیشکیشکاری بەرنامە ب باشی
ئامادەبکەت و پیزانینان ل دۆر کەسی
میهفانکری ب تمامی وەرگری، داکو بشیت
جوړین پرسیاران ل دویف ئەوان زانیاریین
وەرگری د تەکنیکا پرسیاراندا ب دروستی ل
دویف جە و دەمی بەرنامە دیابریت، چونکی

¹ -ئەف جوړی پرسیارێ ژ لای فەکۆلەرئەف دەیتە بکارهینان ل دەمی د فەکۆلینیدا یان ل دەمی ئیفا دەی دەیتە وەرگری، ئەوژی ژبۆ وەرگری و کۆمکرنا
زانیاریانە ل سەر ئەوی بابەتی یان تشتی هاتییه رویدان، بەلێ د ئەفی جوړی پرسیاریدا هەول دەیتەدان، کو پرسیار ژ گشتی دەستپێکەت و پاشی چارچۆفی پرسیارێ
بەرتەنگ دکەت، هەتاکو بگەهیتە پرایا دوماهیکی (http:// hubpages.com...).

3. هەر چەندە بەرسقا ئەفۆ پرسیارێ یا روھن و ئاشکەرایە ل دەفۆ پیشکێشکاری بەرنامە، بەلێ بۆ ھندەک (واتا و مەبەست) ین دیارکری ئاراستەگریە:
- ا- ترسکاندنا مێھانی بەرنامەییە.
- ب- ئارامیی ل دەفۆ پەیدا بکەت.
- ج- چێکی بۆ ھندەک پرسیارین دی فەکەت.
- ... ھتد.
- پێدقیە ئاماژەیی ب ئەوێ چەندێ بدەین، کۆ چەند جۆرەک بۆ تاکتیک و تەکنیکێ پرسیاران ھەنە. وەکو ل خوارێ دیاردبیت:
1. تاکتیک پلەدار:
- ئەوژی دابەشی دوو جۆران دبیت:
- ا- گشتی بۆ تاییبەتی:
- د ئەفۆ جۆرێ تاکتیک پرسیاریدا ئاخفتنکەر پرسیارین فەکری و گشتی ئاراستە گۆھداری دکەت و ئازادیی ددەتە گۆھداری ل دۆر بەرسقدانا ئەوان پرسیارین ئاراستەگری، بەلێ ئاخفتنکەر ھیدی ھیدی بەرەف پرسیارین گرتی و تاییبەتقە دچیت، داکو نەھیلێت گۆھدار ژ بەرسقین ئەوێ بقین دەربازببیت (عەبدولواحد مشیر دزەیی، ھیز و کاریگەری...، 2013: 52-53). وەکو د ئەفان نموونێ ل خواریدا دیاردبیت:
- گرنگیا ھەبوونا پەرتوکخانان تۆ چەوا دبینی؟
- ھەر پرسیارەکی (دەمەکی) دیارکری ھەییە، بەلێ ئەو پرسیارین پیشکێشکار ئاراستە مێھانی بەرنامە دکەت، ھەرچەندە بەرسقین ئەوان د روھن و ئاشکەرانە بۆ پیشکێشکاری، بەلێ بۆ ھندەک واتا و مەبەستین دیارکری ئاراستە دکەت، ژ ئەوان مەبەستان (بۆ پشتراستکرنییە ژ بەرسقا مێھانی ئەوێ راستیی دبیریت یان بەرۆفاژی، بۆ شەرمزارکرنییە، بۆ فیلبازیی... ھتد) (عەبدولواحد مشیر دزەیی، ھیز و کاریگەری...، 2013: 49). وەکو د ئەفۆ نموونا ل خواریدا دیاردبیت:
- تو دی شیی ل دەسپیکێ کاری خۆ بۆ بینەران دیاربکە؟
- ئەگەر ئەم تەکنیکا ئەفۆ رستەیا پرسیارێ د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگری، دی بینین پیشکێشکارەکی ئەفۆ رستەیا پرسیارێ ئاراستە مێھانی بەرنامە کریە، ئەفۆ رستا پرسیارێ ئەفان تەکنیکێ ل خوارێ ب خۆفە دگریت:
1. جۆرێ رستەیا پرسیارێ (پرسیارەکا فەکری) و مێھان یێ ئازادە ل سەر بەرسقدانا ئەوێ.
2. (دەستپیکا) بەرنامە، ئەفۆ پرسیارە ئاراستەگریە، چونکی یا گونجای و دروست نینە ل نیشا بەرنامە یان ل دوماھیکا بەرنامە ئاراستەبکەت، چـونـکی ھـەر پرسیارەکی (دەمی) خۆ یێ تاییبەت ھەییە.

- ئەرى بۆچى سەرەدانا پەرتوكخانان د وەلاتى
مە دا يا كىمە؟
- باشتىن پەرتوكخانه كىژكە؟
ب- تايبەتى بۆ گشتى:
- د ئەفى جۆرى تاكتىكا پرسىيارىدا ئاخفتنكەر
پرسىيارىن تايبەت و دياركرى ئاراستەى گوهدارى
دكەت و هيدى هيدى بەرەف پرسىيارىن فەكرى و
گشتىقە دچىت، بۆ ئەوى مەبەستى، داکو
بۆچونا گوهدارى وەربگريت و ببىتە سەرچاوى
زانىارىيان(عەبدولواحد مشىر دزەيى، هيز و
كارىگەرى...، 2013: 53). وەكو د ئەفان
نموونىن ل خوارىدا دياردبىت:
- ئەرى مە پەرتووك وەكو پىدفى ب زمانى
كوردى هەنە يان نە؟
- ھۆكارىين نە نفىسنا پەرتووكان بۆ چ
فەدگەرىينى؟
2. تاكتىكا فەشارتى:
- د ئەفى جۆرى تاكتىكا پرسىيارىدا ئاخفتنكەر
پرسىيارىن ھەلخەلتاندى ئاراستەى گوهدارى
دكەت. ئەوژى ل دەمى ئاخفتنكەرى زانى ترس
و نە ئارامىيەك ل دەف گوهدارى دروستبوو و د
بەرسف دانىن خۆدا يى راست نىنە و جۆرە
فەشارتنەك ھەيە، د ئەفى دەمىدا ئاخفتنكەر
دى پرسىيارىن فەكرى و گشتى ئاراستەى
گوهدارى كەت، بەلى ھەر دەمى دىت، ترس و نە
ئارامى ل دەف گوهدارى نەما، ل ئەفى دەمى
- ئاخفتنكەر دى پرسىيارىن تايبەت و دياركرى
ئاراستەى گوهدارى كەت(عەبدولواحد مشىر
دزەيى، هيز و كارىگەرى...، 2013: 53). وەكو د
ئەفان نموونىن ل خوارىدا دياردبىت:
- رپژا نە خویندەوارىي دناف وەلاتى مەدا تو
چەوا دبىنى؟
- ئەرى ھەوە تشتەك بۆ ئەفان نەخویندەواران
كرىيە يان نە؟
3. تاكتىكا ئازاد:
- د ئەفى جۆرى تاكتىكا پرسىيارىدا ئاخفتنكەر
پرسىيارىن فەكرى و گشتى ئاراستەى گوهدارى
دكەت و ب تمامى ئازادىيى ددەتە گوهدارى بۆ
بەرسفدانا ئەوان پرسىيارىن ئاراستەكرى ژ بۆ
وەرگرتنا پتر زانىارىيان ل دۆر بابەتى
ئاراستەكرى، بەلى ئەف جۆرى تاكتىكا پرسىيارى
دگەل ئەوان كەسان دەيتە بكارهينان، ئەوین ب
ساناھى و ب تمامى بەرسفى ل سەر پرسىياران
نەدەن، ژبەرھندى پىدفىيە پرسىياركرن ل گەل
ئەفان جۆرى كەسان يا ب تاكتىك بىت، داکو پتر
زانىارىيان وەربگرين(عەبدولواحد مشىر دزەيى،
هيز و كارىگەرى...، 2013: 53). وەكو د ئەفى
نموونا ل خوارىدا دياردبىت:
- سەبارەت نەبوونا مووچەى ھوين دى چ كەن؟
- تاكتىكا دارشتنا پرسىيارا باش و سەرکەفتى:
- د راستىدا چ ياسايىن جيگير نىنن، كو بشين
دياربكەن، كو ئەف پرسىيارە يا باشە يان يا

- خرابە. ئەم دشیین بیژین، کو ژلایی تاکتیکین دارشتنیڤه ئەو پرسیارین نیشانهیین پرس تیدا هەبن، ژ پرسیارین باش و سەرکەفتی دەینە هژمارتن، چونکی د شیان ئەفان جوړی پرسیاراندا هەیه بگههیتە جەوهەری بابەتی، هەروەسا چیدبیت ژی د شیان ئەفان پرسیاراندا نەبیت کو بگههیتە جەوهەری بابەتی، هەروەسا چیدبیت پرسیار ترانەپیکرن بیت یان رەخنەگرتن بیت یان گل و گازندە بیت....هتد (Sobal,A & Pans,J,2011:98). ل گەل هندی ژی، د دارشتنا پرسیار باش و سەرکەفتیدا چەند تاکتیکەک هەنە، کو پیدفیه ل بەرچاڤ بهینە وەرگرتن. ئەوژی ئەفەنە:
- 1-پیدفیه پرسیار سەرکەفتی ب فەکوئینا تشتی بەرزە رابیت، ژبۆ فەدیتنا رەه و ریشالین ئەگەران (Sobal,A & Pans,J,2011:98). وەکو:
- بۆچی تە نازاد بریندار کر؟
- کی تۆ هاندابووی بۆ ئەفی کاری؟
- ئەگەر ئەم بەریخوبدەینە ئەفان رستەیین پرسیار ئەوین هاتینە ئاراستەکرن، دی بۆ مە دیاربیت، کو ب هاریکاریا ئەفان پرسیاران تشتی بەرزە و نە ئاشکەرا دی روهن و ئاشکەرابیت و دی گەهینە ئەوان ئەگەران ئەوین مە ل دۆر بابەتی دڤین.
- 2-پرسیارا سەرکەفتی یا هاریکاربیت ژبۆ روهنکرن و دیارکنا کیشە و بابەتان و جەختی ل دانوستاندنی بکەت، واتە دانوستاندنی موکوم و بەردەوام بکەت Sobal,A & Pans,J,2011:98). وەکو:
- ئەری تۆ بۆچی یی دامای؟
- ئەری تۆ یی نەساختی؟
- ئەری تە ئاریشەک هەیه؟
- ئەری ئیکی دلی تە هیلایه؟
- 3=ئیک ژ تاکتیکین دیین دارشتنا پرسیار سەرکەفتی ئەو، تیگەهشتنەکا هەفبەش بۆ بارودۆخی بنافرینیت Sobal,A & Pans,J,2011:98). وەکو:
- ما من نە د گوته تە دی خرابیت؟
- 4-مەرجه پرسیار سەرکەفتی ب دیارکنا خەوین کەسین دی رابیت. هەروەسا ئاماژەیی بەدەتە پیشبینی و ئارەزوویین ئەوان Sobal,A & Pans,J,2011:98). وەکو:
- مانە تە دڤیت ببیە نوژدار؟
- ئەری تە دڤیت ببیە چ؟
- 0ئەری تە چ ئارەزوو هەیه؟
- 5-پرسیارا سەرکەفتی یا هاریکارە بۆ تیگەهشتن و گریدانا ئاخفتنکەری ب بەراهی و پیدفیاتییین خەلکی دی ئەوین پەیوەندیدار. وەکو:

- مە گوته ئەوان ئەری ئەف رەوشا خراب دی
کەنگی چارەسەر بیت؟
- 6-پرسیار سەرکەفتی خەلکی هاندەت ژ بۆ
فەدیتنا سەربۆرین خۆ یین تاییبەت ب
رەوانگەهەکا نوی (ژێدەری بەری: 98). وەکو:
- ئەری ئەز ل گەل هەوە یی چەوا بووم؟
- 7-پرسیار سەرکەفتی رێکخستن و هەماهەنگیی
ب بۆچوونان تاقیدکەت، کەواتە گەلەکجاران
پرسیار بۆ هەندەک مەبەست و مەرمین تاییبەت
دەیتە کرن، ئێک ژ ئەوان مەبەستان، کو تۆ
کەسی بەرامبەری خۆ ل سەر هەر بابەتەکی
تاقیبکە (Sobal,A & Pans,J,2011:98).
وەکو:
- ئەری کێ پینفیسێ من بریە؟
ئەگەر ئەم بەریخوبدەینە ئەفی رستەیا
پرسیاری، هەر چەندە ئاخفتنکەر دزانیت کێ
پینفیسێ ئەوی بریە، بەلێ ل فییری ب تنی
پرسیار بۆ تاقیکرنییە، ئەری دی هەفالی ئەوی
راستی یی بیژیت یان بەرۆفازی.
- 8-مەرجە پرسیارا سەرکەفتی یا
هاریکاریت ژ بۆ تیگەهشتنا دەرئەنجامین
تاییبەت (Sobal,A & Pans,J,2011:98).
وەکو:
- بۆچی تۆ دەرئەنجامی؟
- ب ریکا ئەفی پرسیار دی گەهیە هەندەک
دەرئەنجامان، ئەری (نەخاندیە، ئاریشەک
هەبوویە،...هتد)
- 9-پیدفییە پرسیارا سەرکەفتی دووبارە ب
دارشتنا ئاریشی رابیت، وەکو:
-کێ ئەف تاوانە کریە؟
-کەنگی هاتیە کرن؟
- ج-ئەگەر هەبوون ئەف تاوانە بەیتەکرن؟
- 10-ئێک ژ تاکتیکین دیین پرسیارا سەرکەفتی
ژبۆ وەرگرتنان پیزانینان ل دۆر بابەتی یا
هاریکاریت، وەکو:
-هیمایی کیمایی یی ئوکسجینی چییە؟
- 11-پرسیار سەرکەفتی ژبۆ بیرەینانا پیگیرەکی
بیت، وەکو
ئەری ما تۆ نە مامۆستای؟
- 12-پرسیار سەرکەفتی بیرکرنەکا هەفدژ
دروستبکەت، ل دۆر ئەوی بابەتی ئاخفتنکەری
دقیق ئاراستە ی گوهداری بکەت (Erik E
Vogt,(n.d):26) وەکو:
ئەری تۆ دزانێ من خواندن هیلا؟
تە بۆچی هیلا؟
- ئەگەر ئەم ئەفان رستەیین پرسیار دی
دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگری، کو
ئاخفتنکەری پرسیارەک ژ گوهداری کریە ژ
پیخەمەت زانینا ئەوی تشتی هاتیە رویدان،
بەلێ ل دەمی گوهداری گوھ ل ئەفی بابەتی

- دبیت، ئێکسەر هزرکرنەکا هەفدژ سەبارەت ئەو
پرسیار هاتییه ئاراستەکرن ل دەف دروستدبیت
و ئەو هزرا هەفدژ ئەوا بۆ گوهداری
دروستدبیت ب شیوهیی پرسیار ددارێژیت.
- 13- مەرجە پرسیار سەرکەفتی هاندر بیت بۆ
هزران، واتە بەردەوام هزران بۆ گوهداری
دروستبکەت (Erik E Vogt, (n.d):26). وەکو:
-ئەری تۆ دزانی ئەز دەرچوویی ئێکی بووم؟
ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیاری د
دەورو بەرەکی دیارکریدا وەرگری، دئ بین، کو
قوتابیەکی فیاییه ئاگەهیەکی بەدەتە گوهداری،
ئەفجا چ گوهدار (هەفال، باب، برا یان هەر
کەسەکی دی بیت، ل دەمی ئەفی ئاگەهیی ب
شیوهیی پرسیار ئاخفتنکەر ئاراستە گوهداری
دکەت، ل ئەوی دەمی چەندین هزران بۆ
گوهداری دروستدکەت، ل دۆر ئەوی بابەتی د
پرسیاریدا هاتییه ئاراستەکرن، وەکو:
=ئەفی قوتابی شیانی مەزن هەنە.
-ئەفی قوتابی دفت پاشەرۆزا خو و دایک و
بابین خو روهنبکەت.
.....هتد.
- 14- پرسیار سەرکەفتی یا بەرفرەه و دشی
دانوستاندنی دروستبکەت یان بەردەوامیی
بەدەتی (Erik E Vogt, (n.d):26). وەکو:
-ئەری تۆ دزانی دئ خو فەگوهیزمه
رێفەبەریهەکا دی؟
- ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیاری د
دەورو بەرەکی دیارکریدا وەرگری، دئ بین،
کو فەرمانبەرەکی ئەف رستە ئاراستە کەسەکی
کریه، بۆ زانی ئەوی سەبارەت فەگوهاستنا
ئەوی بۆ رێفەبەریهەکا دی، بەل ل دەمی
گەهداری گوھ ل ئەفی بابەتی دبیت، کۆمەکا
پرسیاریی دی بۆ گوهداری دروستدبن ل دۆر
ئەوی بابەتی ئاخفتنکەری ئاراستە ئەوی کری،
ل فیری ب ریکا ئەو پرسیاریی بۆ گوهداری
دروستدبن دئ دانوستاندن پەیدابیت. وەکو:
-بۆچی دئ خو فەگوهیزی؟
-کاری تە یی ب زەحمەتە؟
-کی دئ تە هیلایه؟
.....هتد.
- 15- ئیک ژ تاکتیکین دیین دارشتنا پرسیار
سەرکەفتی ئەوه، کو دفت یا گریدا واتیەکا
بەرفرەه و کویر بیت، واتە یا مەبەستدار بیت
(Erik E Vogt, (n.d):26) وەکو:
-ئەری تۆ دزانی ئەو کچا تۆ ل گەل ئاخفتی
کچەکا باش و ب رەوشە؟
ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیاری د
دەورو بەرەکی دیارکریدا وەرگری، دئ بین
ئاخفتنکەری فیایه بابەتەکی ب شیوهیی پرسیار
بگەهینیته گوهداری، کو چەندین مەبەست پی
هەنە، وەکو:
- بۆ خو ئەوی کچی بخازە.

- هەفالیڤیا ئەوی بەکە...
...هتە.
- 16- تاکتیکەکا دیبا دارشتنا پرسیارا سەرکەفتی ئەو، دقیت د هەمان وەختدا ببیتە ئەگەر ئازاراندنا پرسیارین دی (Erik E Vogt, (n.d):26). وەکو:
- تۆ دزانی مەن کاری خۆ هێلا؟
ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیار د دەورووبەرەکی دیارکریدا وەرگریڤ دئ بینین ئاخذتکەری پرسیارەک ئاراستە ی گوهداری کریه ژ پیخەمەت زانیڤا گوهداری بۆ ئەوی کاری ئەوی ئەنجامدا، بەل ل دەمی گوهداری گوھ ل ئەفی بابەتی دبیت د هەمان دەمدا چەندین پرسیارین دی ل دەف گوهداری دروستدین و ئاراستە ی ئاخذتکەری دکەت، وەکو:
- تە بۆچی هێلا؟
ئەری تۆ دزانی نوکە (کار) دیتن ب زەحمەتە؟
ئەری پارئ تە یئ ب دلئ تە نەبوو؟
- مەبەست و بکارهینانیڤ هەمەجۆر بۆ رستەیا پرسیار:
- ئاخذتکەر د دەمی ئاخذتنیڤا دشیٹ یان د شیانا ئەویدا هەیه رستئ ب چەندین مەبەستان دەربپریت، رستەیا پرسیارئ ژئ ئیکە ژ ئەوان رستان، کو د شیاندا یە ب گەلەک مەبەست و ئارمانجان بەیتە بکارهینان. وەکو:
1. پیزانین وەرگرتن (informing):
- د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ئاخذتکەر پرسیارئ ئاراستە ی گوهداری دکەت بۆ هەندەک مەبەست و ئارمانجین دیاریکری، ئەوژئ چیدبیت ئاخذتکەری هەندەک پیزانین دقین ل دۆر بابەتەکی دیارکری یان حەزا زانیڤا تشتی هەبیت یان ئاگەهی هەبیت ل سەر تشتی دەیتە رویدان، Sven, L and Cleo, (2012:48). وەکو د ئەفان نموونین خواریدا دیاردبیت:
- ئەری باران دەیت؟ (ئاگەهی)
- بۆچی ئازاد نەهاتیە؟ (حەزا زانیڤا تشتی)
- ئەری هیمایئ ئوکسجینی چییە؟ (پیزانین وەرگرتن)
2. دەستپیکرنا دانوستاندنی:
- د ئەفی جورئ رستەیا پرسیاریدا ئاخذتکەر پرسیارئ ژ گوهداری دکەت، بۆ مەبەستەکا دیاریکری، واتە ئاخذتکەر هەولددەت ب ریکا پرسیارا ئاراستەکری دەرگەهی دانوستاندنی بەیتە فەکرن بۆ گەشتنا ئەوی بۆ هەندەک بەرسقین دیارکری ل دۆر بابەتی Sven, L and Cleo, (2012:48). وەکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:
- بۆکی دەلیقە هەبوویە ئەفی تاوانئ بکەت؟
د ئەفی جورئ پرسیاریدا ئاخذتکەری شیا دەرگەهی دانوستاندنی فەکەت و چەندین پرسیارین دی بۆ دیار ببن و ژ گوهداری بکەت و

بۆ گوهداری دیاردبیت و بیرا ئەوی ب ئەوی
تشتی دەیتە فە، ئەوی ھاتیەکرن یان
ئەنجامدان د دەمەکیدە (عەبدولواحد مشیر
دزەبی، ھیز و کاریگەری...، 2013: 45). وەکو د
ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

- ئەری بیرا تە دەیت، دەمی مە پیکفە ئاگری
نەورۆزی ھەلکری؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرساری د
دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگری، چیدبیت
دوو ھەفال بن بۆ دەمەکی درێژ ئیک و دوو
نەدیتبیت، بەلێ پشتی دیتنی و دانوستاندنی، کو
ئیک ژ ئەوان ھەفالان بیرا ھەفالی خۆ یی دی
بەینیت ل دۆر ھەبوونا راستیەکی، کو چیدبیت
ھەفالی ئەوی یا ژ بیرکری، بەلێ ب ریکا ئەفی
رستەیا ئاراستەکری جارەکا دی بیرا ئەوی ل
ئەوی راستیی دەیتەفە.

5. پشنیازکرن:

د ئەفی جوړی رستەیا پرساریدا
ئاخفتنکەری دقیت بۆچوونا گوهداری ل دور
ھەر بابەتەکی ھەیی وەرگری، ژ بەرھندی
ئاخفتنکەر پشنیازەکی ب شیوی پرسار
ئاراستە گوهداری دکەت(ئەبوبەکر عومەر
قادر، 1993: 9). وەکو د ئەفی نموونا ل خواریدا
دیاردبیت:

- تۆ دبیزی بۆ خواندنی ئەم پارەیان ژ قوتابییان
وەرگری؟

گوهدار زی بەرسقا ئەوی بدەت، وەکو ئەفان
پرسیاران(کی ئەف تاوانە کرییە و کەنگی کرییە
و چەوا کرییە و بۆچی کرییە...ھتد؟

3. پشت راستبوون ل دۆر بیافی زانینا گوهداری:
د ئەفی جوړی رستەیا پرساریدا ئاخفتنکەر
پرسیاری ئاراستە گوهداری دکەت بۆ
مەبەستەکا دیارکری، ئەوژی بۆ ئاخفتنکەری
دیاردبیت، کا چەند زانین ل دەف گوهداری ل سەر
ئەوی پرساری ئاراستەکری ھەبە، ئانکو بیافی
زانینا گوهداری ب تشتیفە بزانیە Sven,L
(and Cleo, C,2012:48). وەکو دئەفی نموونا
ل خواریدا دیاردبیت:

-ھیمایی کیمایی ئوکسجینی چییە؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرساری د
دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگری، دی بینین،
کو ئاخفتنکەری ئەف پرسارە ئاراستە
گوهداری کریە، ھەر چەندە بەرسقا ئەفی
پرسیاری ل دەف ئاخفتنکەری یا روھن
وناشکرایە، بەلێ ژ بۆ پشتراستکرنییە ل دۆر
زانینا گوهداری دەربارە پرساری ئاراستەکری.

4. بیرەیان ب راستیەکی:

د ئەفی جوړی رستەیا پرساریدا ئاخفتنکەر
پرسیاری ژ گوهداری دکەت بۆ مەبەستەکا
دیارکری، کو بیرا گوهداری ب راستیەکی
بەینیت، کو گوهداری یا ژبیرکری ئەوژی ب ریکا
پرسیاری ئاراستەکری و جارەکا دی ئەف راستیە

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیارى د دەورووبەرەكى دياركردا وەرەگرين، ئەوژى(تۆ دبیژى بۆ خواندنێ ئەم پارەیا ژ قوتابیيان وەرەگرين؟) پشنىازەكە ب شیوى پرسیار، كو ئاخذتنكەرى ئاراستەى گوهدارى كریه، كو ئاخذتنكەرى دفت ب رپكا ئەفی پشنىازى بۆچوونا گوهدارى وەرەگریت، كا ئەو كارە یی باشە یان نە؟

6-بەرەینانا پیگیریهكى:

د ئەفی جوړى رستەیا پرسیاریدا ئاخذتنكەر گوهدارى ئاگەهداردكەت دەربارەى ھندى، كو رويدانەك یان تشتەكى گرنگ یی ھەى، كو دفت بزانیت، واتە زانینا گوهدارى ل دور بابەتێ ھەى، ب واتاییهكا دی ئاخذتنكەر ئەفی جوړى پرسیارى ئاراستەى گوهدارى دكەت ژ پیخەمەت ھندى، كو ئەو پرسیار یان بابەتێ پرسیارى بۆ گوهدارى یی گرنگە كو پیشكیشى ئەوى بکەت (Sven,L and Cleo, C,2012:48). وەكو د ئەفی نموونەیا ل خواریدا دیاردبیت:

- ئەرى مامۆستا تۆ دزانى قوتابیيان خۆپیشانان ئەنجامدايه؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیارى د دەورووبەرەكى دياركردا وەرەگرين دى بینين، كو ئاخذتنكەرى ئەف رستەیا پرسیارى ئاراستەى گوهدارى كریه، داکو ئاگەهیهكى بەدەتە گوهدارى ل دور بابەتێ ھەى یان ھاتییه رويدان،

چونكى یا پیدفیه گوهدار ئەفی چەندى بزانیت و ئاگەهى ل سەر ھەبیت، چونكى گوهدار رپشەبەرى ئەوى جەیه و پیدفیه ئاگەهى ل سەر ھەمى تشتان ھەبیت، ژبەرەندى ئاخذتنكەر ئەفی جوړى پرسیارى ئاراستەى ئەوى دكەت، داکو ئاگەهى ل دور تشتێ ھاتییه رويدان ھەبیت.

7-فیركرن:

د ئەفی جوړى رستەیا پرسیاریدا ئاخذتنكەر ھەولددەت زانیارییهكى پیشكیشى گوهدارى بکەت ژ پیخەمەت فیركرنا ئەوى ب ئەوى زانیاریا ھەى، چونكى چیدبیت ئەو پیزانین یا گرنگ بیت بۆ گوهدارى و گوهدارى چ پیزانین ل سەر نەبن، ژ بەرەندى ئاخذتنكەر ئەفی جوړى پرسیارى ئاراستەى گوهدارى دكەت ل دور زانینا ئەوى زانیاریی ژ پیخەمەت ھندى، داکو تووشى چ خەلەتیان نەبیت Sven,L and (Cleo, C,2012:48). وەكو د ئەفان نموونین ل خواریدا دیاردبیت:

-ئەرى تۆ دزانى (10 × 10) دبیتە(100)؟
-ئەرى تۆ دزانى ئەف ماددى كیمیایى یی مەترسیداره؟

7-سەرنج راکیشان. وەكو:

ئازاد مر؟

ئەف رستە ل دویف دەورووبەرى تیدا بکارھاتی دى شیت سەرنجا گوهدارى رابكیشیت و ل دەف یا

گرنگ بیت، ئەوژی ئەگەر ئازاد یی گەنج بیت و
یی ل سەر خۆ بیت.

8- وروژاندن و کاریگەری. وەکو:

ما تۆ نە نەفییی سەلاحەدینی ئەیوبیی؟

ئاخفتنکەری ئەف رستەیا پرسیارێ دەربرییە
ژبۆ ئەوئ مەبەستی، کو کاریگەرییی ل هەست و
سۆزین گوهداری بکەت، چونکی پەسنا ئەوی
کریه و بیرا ئەوی ل کەسەکی مەزن هینایە، کو
ب باپیری کوردان دەیتە نیاسین.

9- ئارامکرنا بارودۆخی. وەکو:

- ما هوین قوتابی نین؟

ئاخفتنکەری ئەف رستە ب ئەوئ مەبەستی
گوتییە قوتابییان داکو بشیت قوتابییان
رەبوەستینیت، کو ئەوی کاری نەکەن، لەورا بیرا
ئەوان ب هندی هینایە، کو هوین قوتابینە و
قوتابی ئەفان کارین ب ئەفی رەنگی ناکەن.

10- هەلسەنگاندنا ئاستی کەسی بەرامبەرە:

ئەمریکا دکەفیتە کیز کیشوهری؟

ئاخفتنکەری ئەف رستە ب ئەوئ مەبەستی
گوتییە دابزانیت ئاستی ئەوی کەسی یی
زانایریان چەوانە و چەندە.

11- زانینا راستیی. وەکو:

تە بۆچی و چەوا کوشت؟

دادوهری ئەف رستەیا پرسیارێ ئاراستە
تاوانباری کریه، داکو بگەهیتە بریارا دوماهییی

ل سەر سزادانا ئەوی، ئەوژی پشتی دانی ب
تاوانی ددەت.

12- شەرمزارکرن. وەکو:

ئەری ئەفە دوو سالە تۆ سەرناکەفی؟

ئاخفتنکەری ئەف رستە ب ئەوئ چەندی
گوتییە گوهداری داکو ئەوی شەرمزاربکەت ل
سەر ئەوی بابەتی هە، کو دەرناچوونا ئەویه
بۆ ماوی دوو سالان ل سەر ئیک.

13- ئاراستە گوهرپین. وەکو:

- تۆ دی چ کە ی ئەگەر بوویە وەرگیر، چونکی تۆ
ئەوی زمانی باش نزان؟

ئاخفتنکەری ئەف رستە ب ئەوئ مەبەستی
گوتییە گوهداری داکو هزرا ئەوی بەرامبەر کاری
وەرگیرانی بگوهرپیت، چونکی وەسا بۆ
دیارکریه، کو تۆ نەشی ئەوی کاری بکە.

ئە نجام

پشتی فەکۆلینا مە ب دوماهییک هاتی،
ئەم گەهشتینە ئەفان ئەنجامین ل خواری
دیارکری:

1- پرسیارێ رەهەندەکی پراگماتیکی هەیه و
بۆ گەلەک مەبەستین دی یین جودا ژ زانینا
تشتی دەیتە بکارهینان.

2- دەووروبەری پۆلەکی دیار و بەرچاقد
دیارکرن پرسیارا پراگماتیکیدا هەیه، کو ب

-ئەبوبەکر عومەر قادر: (1993)، پرسپاری لە زمانی کوردیدا، (نامە ی ماستەر)، زانکۆیا سەلاحەدین، هەولێر.

-ئافەستە کەمال مەحمود: (2009)، رستە ی پرسپاری و فەرمان لە زمانی کوردیدا، دەزگای کوردولۆجی، سلێمانی.

-شیرزاد سەبری عەلی: 2014، پراگماتیک، چاپخانا حاجی هاشم، هەولێر.

-عەبدولواحد مشیر دزەیی: (2009)، کاریگەری دەروونی لە بواری راگەیانندا (لیکۆلینە وەهەیهکی سیمانتیکی و پراگماتیکیه)، چاپی یەکەم، دەزگای چاپ و بلاوکردنەوهی ئاراس، هەولێر.

-_____ : (2009)، کاریگەری هیز لە پەیهوندی نیوان ئاخیوهراندا، گوڤاری زانستە مروڤایەتییهکانی زانکۆی سەلاحەدین، ژمارە 42، هەولێر.

-_____ : (2013)، پرۆگرامکردنی زمانەوانی دەماری N.L.P، چاپی یەکەم، چاپخانهی دارا، هەولێر.

-_____ : (2013)، رۆلی نیشانه لە روونکردنەوهی واتادا (لیکۆلینە وەهەیهکی واتاسازییه)، مجله الاستاژ، ژمارە (206).

-_____ : (2013)، هیز و کاریگەری پرسپاری لە دیمانهکانی راگەیانندا (لیکۆلینە وەهەیهکی پراگماتیکیه)، گوڤاری زانستە مروڤایەتییه، زانکویا سەلاحەدین، ژمارە (54)، هەولێر.

-_____ و شیرزاد سەبری عەلی: (2013)، زمانەوانی سیاسی، هەولێر.

-_____ : (2014)، ریزمانی کوردی، چاپی یەکەم، زانکۆی سەلاحەدین، هەولێر.

رێکا دەورووبەری توانج و ئاگەهدارکرنی و توانبارکرن...هتد ژ پرسپاری دەردکەفن.

3-پرسپاری پراگماتیکی مل ب ملی بواری پەروەردە و راگەهانەدن و ئەدەب و سیاسەتی...هتد، د بواری ئاخیشتا ئاسایی ژیدا دەینە بکارهینان.

4-ل دویت دەورووبەری پرسپاریهکا د هەر بوارهکیدا دشت پتر ژ مەبهستەکا پراگماتیکی هەبیت.

5-پرسپاری ژبلی زانینا تشتی د بیافی پراگماتیکیدا بو گەلەک مەبهستین دی دەینە بکارهینان. وەکو: دەسپیکرنا دانوستاندنی، پشت راستبوون ل دۆر بیافی زانینا گوهداری، بیرهینان ب راستیهکی، پشنیازکرن، بیرهینانا پیگرییهکی، فیڕکرن، سەرنج راکیشان، ورووژاندن و کاریگەری، ئارامکرن بارودوخی، هەلسەنگاندنا ئاستی کەسی بەرامبەرە، زانینا راستیی، شەرمزارکرن، ئاراستە گوهورین...هتد.

ژیدەر

1-ژیدەر ب زمانن کوردی:

-ئەورەحمانی حاجی ماری: (1987)، ریزمانی کوردی، بەغدا، دەزگای رهوشنیری بلاوکردنەوهی کوردی، زنجیره ژمارە (158).

-ئەرشدە شوکری ئیسلام: (2014)، پراگماتیک و فلتەرکنا زانیارییان د راگەهانەیدا، نامەیا ماستەری، زانکۆیا زاخو.

- Duny.T.T.Y(2011) Astudy on Syntactic, Semantic and Pragmatic Features of Exaggeration in English and Vietnamese,University of DANAG.
- Eric E vogt. The Art and Architecture of powerful Questions. Available at <http://www.javeriana.edu.co/desiciones/powerfulQuestions>.
- Gelbukh, A (2003). Computational Linguistics and Intelligent Text processing. 4th edition. International Conference, CICLing 2003, Mexico City.
- Gerth,H.H(1946) ,and C. Wright Mills,trans. And eds.From Max Weber:Essays in Sociology.New York: Oxford Universty Press.
- Haverkate, H (1997). The Pragmalinguistic Characterization of rhetorical question. In G vozdanovic, J. (Ed.) Language change and Functional Explanations. Belin: Walter de Gruyter & Co.
- Hoffman, J, and Paul, G (2009). Introduction to Political Theory. 2nd ed. Harlow: Person Education Limited.
- <http://changminds.org/techniques/questioning/power-of-questions.htm>.
- <http://hubpages.com/business/Questioning-Techniques>.
- <http://www.personal.psu.edu.chrishul-stepstone-15-qu3stion.pdf>.
- Ludwig, K & Boisvert, Dan (2008). Symantics for Non-Declaratives. In Ernest Lepore & Barry C. Smith (Eds.). The Oxford Handbook of philosophy of Language. OUP Oxford.
- Lyons , J.(1997). Semantics. Cambridge University press. London and New York.
- Sobal,A & Pans,J,(2011)Power Questions,Wiley.Inc.
- Sven, L and Cleo,C. (2012). The Basic Dynamic Effect of Interrogative Utterances. Standford University.
- Lussier, Ropert, N (2005). Human Relations in Organizations. 6th ed. New York: McGraw Hill.
- Richard, C. and Richard, S. (2002). Longman Dictionary and Applied Linguistics. 3rd edition. London : Pearson Education Limited.
- Strazny, Ph (2005). Encyclopedia of Linguistics. Volum 1. Fitzory Dearborn. An imprint of the Taylor and Francis Group New York. Oxon.
- Stubbs, M (1983). Discourse Analaysis, Oxford: Basil Blackwell.
- كوردستان موکریانى: (1986)، سینتاکسى رستهى ساده له زمانى کوردیدا، بهغدا.
- 2- ژیدەر ب زمانى عه ره بى:**
- ابراهيم الفقى: (2009)، البرمجة اللغوية العصبية وفن الاتصال الامحدود، دار الراية والمركز الكندي للتنمية البشرية.
- جوزيف أوكانور: (2007)، التخطيط اللغوي العصبي، ترجمة: محمد الواكد، الطبعة_الثانية، دار علاء الدين للنشر و التوزيع، دمشق، سورية.
- شاهرالحسن: (2001)، علم الدلالة السيمانتيكية والبراجماتية فى اللغة العربية، الطبعة الاولى، بكلية الاداب- جامعة اليرموك، دارالفكر للطباعة والنشر والتوزيع.
- سامى محسن ختاتنة و احمد عبداللطيف ابواسعد: (2010)، علم النفس الاعلامى، الطبعة الاولى، دارالميسرة للنشر والتوزيع والطباعة، الاردن.
- شريف عرفة: (1988)، برمج عقلك، من موقع: www.4shared.com.
- عبدالکريم فهد الساري: (2012)، التكنيك الحديث والمقابلات الصحفية، الطبعة الاولى، دار أسامة للنشر والتوزيع، عمان، الاردن.
- محمد حسين نقيب: (2015)، كتاب المؤتمر، المجلس الدولي للغة العربية، الطبعة الاولى، الامارات.
- 3-ژیدەر ب زمانى ئینگلیزى:**
- Crystal, D. (1997): The Cambridge Encyclopedia of Language .2nd edition. Cambridge University press.
- Cruse, A (2006): A Glossery of Semantics and Pragmatics. Edinburgh University Press Ltd22 George Square, Edinburgh.

الخلاصه

للأسئلة أهمية كبيرة في اللغة و خاصة في مجال التداولية. هذا البحث يحاول دراسة التكنيك و استعمال الأسئلة في اللغة الكوردية، من أجل تحقيق مقصد المتكلم. هذا بالحث بعنوان (تكنيك و الاستعمال الأسئلة) في إطار كلام منطقة بهدينان. هذا البحث يحاول أن يدرس التكنيك و الاستعمالات المتنوعة للأسئلة، و أنجز البحث حسب المنهج الوصفي التحليلي. الهدف الرئيسي من هذا البحث هو معرفة كيف يقدم المتكلم الأسئلة و لأي غرض يستعملها. هذا البحث يتكون من فصلين. الفصل الأول بعنوان (الأسئلة و لغة التدقيق) و يتناول هذا الفصل دراسة مفهوم و وظائف الأسئلة و لغة التدقيق مع الأسئلة و الفصل الثاني مخصص ل(التكنيك و استعمالات الأسئلة).

Abstract

Questioning is crucial in language, particularly in pragmatics field. The present study attempts to examine the tactics and utilization of questioning in Kurdish language in order to identify how the speaker is able to fulfil his goals by asking questions. By conducting a descriptive- analytical approach the study attempts to explore how the speaker makes questions in Behdini subdialect and what is the purpose of his questions. The current study has been divided into two parts; the first part is about questions in general and the language of meta. The second part discusses the tactics and utilizations of questioning in Kurdish language (Badini).